

ЗВІТ З ПЕРЕВІРКИ НА ПЛАГІАТ

ЦЕЙ ЗВІТ ЗАСВІДЧУЄ, ЩО ПРИКРПЛЕНА РОБОТА

Стадник А ПУА-228

БУЛА ПЕРЕВІРЕНА СЕРВІСОМ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ ПЛАГІАТУ MY.PLAG.COM.UA І
МАЄ:

СХОЖІСТЬ

6%

РИЗИК ПЛАГІАТУ

32%

ПЕРЕФРАЗУВАННЯ

1%

НЕПРАВИЛЬНІ ЦИТУВАННЯ

0%

Назва файлу: Стадник диплом.doc

Файл перевірено: 2023-05-31

Звіт створено: 2023-05-31

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Кафедра права та публічного управління

ДО ЗАХИСТУ ДОПУЩЕНА

Зав. кафедрою _____

к.ю.н., доцент Гулевська А.Ю.

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА
УПРАВЛІННЯ ВИДАТКАМИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Виконала

ст. гр. ПУА-228

А.Р. Стаднік

(підпис)

Керівник

С.В. Святенко

(підпис)

Запоріжжя

2023

ПрАТ «ПВНЗ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»
Кафедра права та публічного управління

ДО ЗАХИСТУ ДОПУЩЕНА

Зав. кафедрою _____

к.ю.н., доцент Гулевська А.Ю.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ
студентці гр. ПУА-228,
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
Стаднік Аміні Русланівні

1. Тема: Управління видатками місцевих бюджетів.

Затверджена наказом по інституту № 02-17 від 21.03.2023 р.

2. Термін здачі студентом закінченої роботи: 12.06. 2023 р.

3. Перелік питань, що підлягають розробці:

- розглянути сутність, види, особливості здійснення видатків місцевих бюджетів;
- визначити нормативно-правове забезпечення здійснення видатків місцевих бюджетів;
- вивчити основні підходи щодо управління видатками місцевих бюджетів;
- надати загальну характеристику Виконкому Криворізької міської ради;
- здійснити аналіз видатків бюджету міста Кривого Рогу

- визначити основні проблеми та шляхи вдосконалення управління видатками місцевих бюджетів, у т.ч. з урахуванням післявоєнного періоду.

4. Календарний графік підготовки кваліфікаційної роботи

№ етапу	Зміст	Терміни виконання	Готовність по графіку %, підпис керівника	Підпис керівника про повну готовність етапу, дата
1	Збір практичного матеріалу за темою кваліфікаційної бакалаврської роботи			
2	I атестація I розділ кваліфікаційної бакалаврської роботи			
3	II атестація II розділ кваліфікаційної бакалаврської роботи			
4	III атестація III розділ кваліфікаційної бакалаврської роботи, висновки та рекомендації, додатки, реферат			
5	Перевірка кваліфікаційної бакалаврської роботи на оригінальність			
6	Доопрацювання кваліфікаційної бакалаврської роботи, підготовка презентації, отримання відгуку керівника і рецензії			
7	Попередній захист кваліфікаційної бакалаврської роботи			
8	Подача кваліфікаційної бакалаврської роботи на кафедру			
9	Захист кваліфікаційної бакалаврської роботи			

Дата видачі завдання 16.01. 2023 р.

Керівник кваліфікаційну

бакалаврську роботу

(підпис)

С.В. Святенко

(прізвище та ініціали)

Завдання прийняв до виконання

(підпис)

А.Р. Стаднік

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 84 стор., 4 табл., 49 рис., 67 використаних джерел, 1 додаток

Мета роботи – удосконалення напрямків управління видатками місцевих бюджетів.

Об'єктом дослідження виступає процес управління видатками місцевих бюджетів.

Предметом дослідження є механізми управління видатками місцевих бюджетів

Методи дослідження: аналізу, синтезу, індукції та дедукції, порівняння.

У кваліфікаційній роботі розглянуто сутність, види, особливості здійснення видатків місцевих бюджетів; визначено нормативно-правове забезпечення здійснення видатків місцевих бюджетів; систематизовано основні підходи щодо управління видатками місцевих бюджетів; надано загальну характеристику Виконкому Криворізької міської ради; здійснено аналіз видатків бюджету міста Кривого Рогу; визначено основні проблеми та шляхи вдосконалення управління видатками місцевих бюджетів, у т.ч. у післявоєнний період.

Результати дослідження: уточнене визначення видатків місцевих бюджетів; проведено аналіз видатків за три роки м. Кривого Рогу, а саме: виконання плану по видаткам, динаміку і структуру видатків, структуру доходів; визначено слабкі місця в управлінні видатками, надано шляхи покращення управління видатками місцевого бюджету.

МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ, ВИДАТКИ, УПРАВЛІННЯ ВИДАТКАМИ,
МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ, ВИДАТКИ РОЗВИТКУ, ПОТОЧНІ
ВИДАТКИ, ПРІОРИТЕТИ ФІНАНСУВАННЯ

ЗМІСТ

	Стор.
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ	6
ВСТУП	7
1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВИДАТКАМИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	9
1.1. Видатки місцевих бюджетів: сутність, види, особливості здійснення	9
1.2. Нормативно-правове забезпечення здійснення видатків місцевих бюджетів	19
1.3. Підходи до управління видатками місцевих бюджетів	25
2 ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИДАТКАМИ МІСЬКОГО БЮДЖЕТУ М. КРИВОГО РОГУ	39
2.1. Загальна характеристика Виконкому Криворізької міської ради	39
2.2. Аналіз видатків бюджету міста Кривого Рогу	48
3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИДАТКАМИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	58
3.1. Можливі проблеми в управлінні видатками місцевих бюджетів та шляхи їх вирішення	58
3.2. Напрями удосконалення використання коштів місцевих бюджетів з урахуванням пріоритетів післявоєнного розвитку України	65
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	87

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

1. ЗУ – Закон України
2. див. – дивись
3. Тис. грн. – тисячі гривень
4. МБ – місцеві бюджети
5. МС – місцеве самоврядування
6. ОМС – органи місцевого самоврядування
7. ПЦМ – програмно-цільовий метод
8. ЗМІ – засоби масової інформації
9. ЖКГ – житлово-комунальне господарство
- 10.АРК – автономна республіка Крим
- 11.КУ – Конституція України
- 12.БКУ – Бюджетний кодекс України
- 13.ПКУ – Податковий кодекс України
- 14.КМР – Криворізька міська рада
- 15.МДА – місцеві державні адміністрації
- 16.ОВВ – органи виконавчої влади

ВСТУП

Місцеві бюджети є важливим джерелом фінансування для багатьох соціальних та економічних програм та проектів, які мають безпосередній вплив на якість життя громадян. Зокрема, здійснення видатків місцевого бюджету може стосуватися фінансування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, інфраструктури, культури, спорту та інших сфер, які є важливими для забезпечення соціально-економічного розвитку території.

Однак, ефективне управління видатками місцевого бюджету може стати складним завданням для місцевих органів влади через обмеженість фінансових ресурсів та складність розподілу їх між різними потребами та пріоритетами на території.

Крім того, недостатня ефективність управління видатками місцевого бюджету може призвести до недостатнього фінансування важливих програм та проектів, необґрунтованого розходження коштів, корупції та інших негативних наслідків.

Отже, важливість теми управління видатками місцевого бюджету полягає у необхідності забезпечення ефективного та прозорого використання фінансових ресурсів для забезпечення соціально-економічного розвитку території та підвищення якості життя громадян.

Досліджуючи проблему управління видатками МБ, багато економістів пропонує розв'язувати її через запровадження механізмів бюджетного планування.

Окремого вирішення потребують питання щодо удосконалення методів управління видатками МБ територіальних громад.

У наукових колах тематика щодо розгляду управління видатками МБ не є новою. Окремі напрями цієї теми вивчались такими фахівцями, як: Васишин М. М., Бутаков Д. Д., Буряченко А. Є., Михайленко С., Зубріліна В., Хомутенко А. В., Адаменко І. П., Кириленко О. П., Гупаловська М. Б., Буткевич О. В., Коляда Т. А., М. О. Євдокімова, І. Ф. Щербини, Авер'янов В.Б., М. А.

Гапонюк, В. П. Яцюта, А. Є. Буряченко, А. А. Славкова., Кириленко О.П., Квасовський О.Р., Лучка А.В., Спасів Н. Я.

Метою випускної роботи є систематизування, закріплення та поглиблення теоретичних знань щодо здійснення видатків МБ та надання пропозицій щодо ефективного управління ними. (eprints.zu.edu.ua)

Завданнями написання роботи є:

- розглянути сутність, види, особливості здійснення видатків місцевих бюджетів;
- визначити нормативно-правове забезпечення здійснення видатків місцевих бюджетів;
- вивчити основні підходи щодо управління видатками місцевих бюджетів;
- надати загальну характеристику Виконкому Криворізької міської ради;
- здійснити аналіз видатків бюджету міста Кривого Рогу
- визначити основні проблеми та шляхи вдосконалення управління видатками місцевих бюджетів, у т.ч. з урахуванням післявоєнного періоду.

Об'єктом дослідження виступає процес управління видатками МБ.

Предметом дослідження при цьому є механізми управління видатками МБ.

В ході написання дипломної роботи було використано наступні методи дослідження: методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, метод порівняння тощо.

Інформаційною базою при цьому виступають підручники, навчальні посібники, статті в наукових виданнях, бібліотечні сайти, офіційний сайт Криворізької міської ради.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВИДАТКАМИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

1.1. Видатки місцевих бюджетів: сутність, види, особливості здійснення

На сьогодні в суспільстві дуже значно зростає роль місцевих бюджетів (далі – МБ), через які проходять основні обсяги перерозподільних потоків у державі. Саме через них кінцеві результати суспільного виробництва мають змогу потрапити до основних споживачів - територіальних громад [5, с. 10].

Соціально-економічний розвиток територій забезпечується через таку складову МБ як видатки. Територіальна громада через свої органи місцевого самоврядування (далі – ОМС) визначає пріоритети свого подальшого розвитку, які відображаються у видатковій частині МБ та фінансуються у визначеному порядку. Такими пріоритетами можуть бути (рис 1.1).

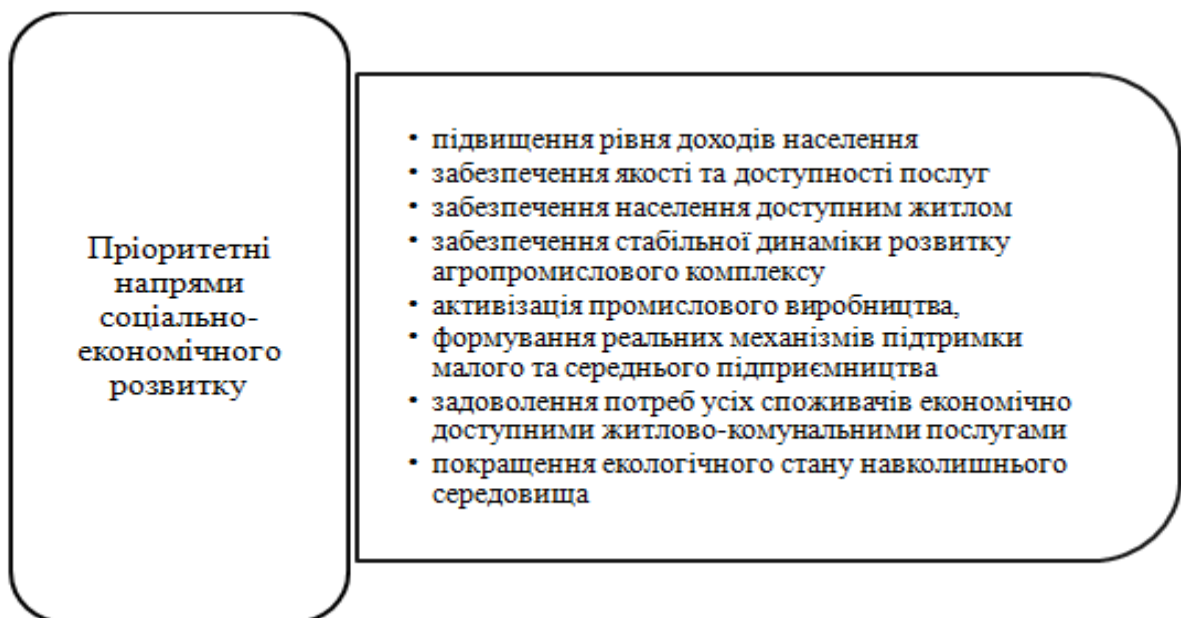

Рисунок 1.1 – Пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку громади [5]

Розподіл бюджетних коштів за напрямками розвитку громади відбувається через видатки МБ [5].

Розглянемо більш детально існуючі підходи різних авторів до визначення категорії видатків МБ.

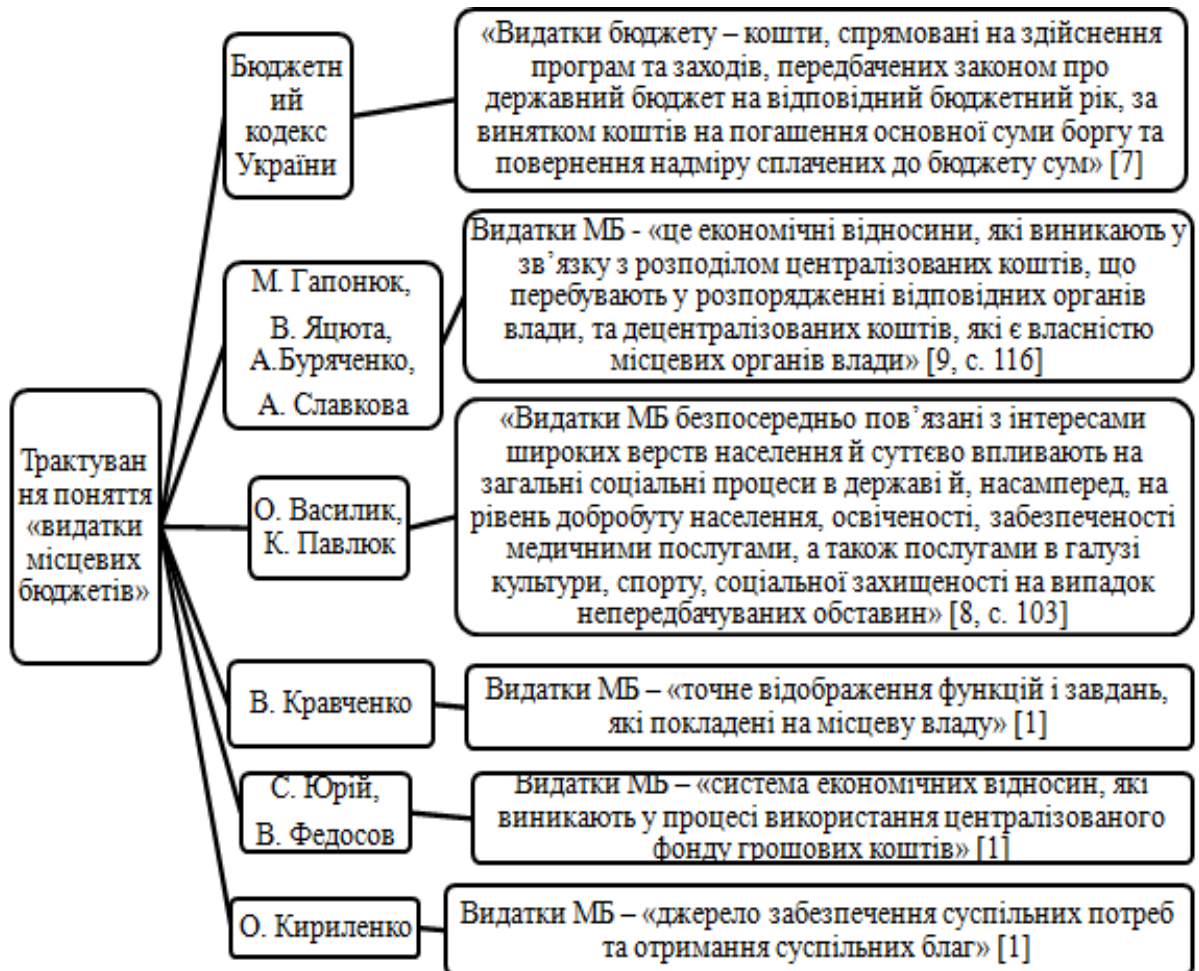

Рисунок 1.2 – Трагування поняття видатків МБ

Тобто з точки зору законодавства – Бюджетного кодексу України (далі – БКУ), - видатки є перш за все коштами, які спрямовуються на фінансування певних програм і заходів (тих же пріоритетів), які визначені законом про бюджет. На необхідності фінансування через видатки суспільних потреб натякає і О. Кириленко. О.Василик і К. Павлюк також пов'язують видатки МБ із забезпеченням добробуту населення та наданням необхідних послуг (освіта, медицина, культура, спорт тощо). В. Кравченко акцентує увагу на тому, що у видатках відображаються завдання ОМС, які на них покладає громада. А с.

Юрій та В. Федосов, а також авторський колектив на чолі з М. Гапонюком наголошують на тому, що видатки – це не гроші, а відносини. Також ці науковці підкреслюють розподільну природу видатків МБ і те, що вони виникають при використанні фондів ОМС.

Проаналізувавши дані підходи, надамо власне бачення даної категорії. На наш погляд, видатки МБ – це грошові кошти, які спрямовуються на фінансування потреб функціонування та розвитку територіальної громади, передбачених на відповідний рік у МБ.

Тобто в розглянутих визначення акцент робиться на фінансуванні пріоритетів, або функцій, або завдань ОМС. Пріоритети здійснення видатків встановлюються під час розробки проекту МБ, коли увага акцентується на таких аспектах (рис. 1.3).

Етапи розробки проекту бюджету, які враховуються при встановленні пріоритетів витрачання бюджетних коштів

- встановлення граничних обсягів ресурсів для бюджетних установ і програм;
- якісні та кількісні показники бюджетних програм
- прийняття рішень щодо збільшення чи зменшення фінансування існуючих функцій чи програм, скорочення чи припинення програм або видів діяльності
- коригування потреб у фінансуванні залежно від змін розміру фінансових нормативів бюджетного забезпечення
- врахування впливу індексу споживчих цін
- визначення показників результативності
- зосередження уваги на необґрунтованих бюджетних пропозиціях
- визначення заходів, спрямованих на економію бюджетних ресурсів

Рисунок 1.3 – Процес визначення пріоритетних напрямів здійснення видатків

Впровадження в життя пріоритетів розвитку громади повинно забезпечуватись через бюджетне планування.

Діяльність ОМС буде настільки далекоглядною, наскільки стратегічно вони матимуть змогу мислити при побудові пріоритетів розвитку власних громад на майбутнє. Це сприятиме спрямуванню зусиль реалізаторів бюджетного процесу на вирішення цих задач та при плануванні дозволить враховувати спеціалізацію регіону.

В процесі проведення видатків з МБ ОМС вступають у відносини з певними суб'єктами (рис.1.4).

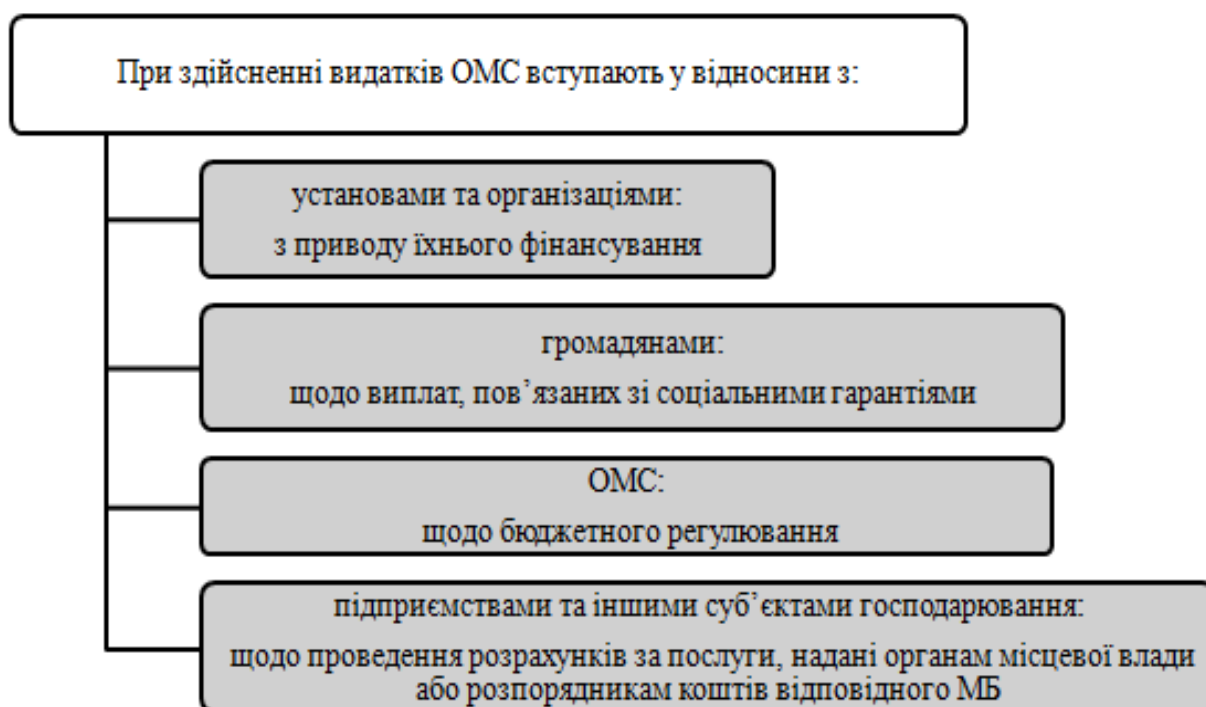

Рисунок 1.4 – Суб'єкти, з якими ОМС вступають у відносини у процесі здійснення видатків МБ

Визначення напрямів, форм, структури й обсягів видатків (dspace.wunu.edu.ua) МБ ґрунтується на таких принципах (рис. 1.5).

Склад і структура видатків МБ визначається їх економічним змістом та роллю в розподілі національного доходу. (ea.donntu.edu.ua) Тому доцільним є більш детально зупинитись на вивченні видів видатків.

Виділення видів видатків МБ визначається чинним законодавством з огляду на необхідність забезпечення контролю за напрямом витрачання коштів і їх цільовим спрямуванням.

Рисунок 1.5 – Принципи здійснення видатків МБ

Так, види видатків МБ за різними критеріями окреслено в Бюджетному кодексі України (далі – БКУ) та Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» (далі – ЗУ «Про МС»).

Рисунок 1.6 – Види видатків МБ за БКУ

Зокрема, БКУ з метою контролю цільового використання бюджетних коштів упорядковує види видатків МБ за чотирма напрямками класифікаційних ознак: функціональної, економічної, відомчої, програмної класифікації [7] (рис. 1.6).

Найбільш деталізований склад видатків МБ забезпечує функціональна класифікація [7] (рис. 1.7).

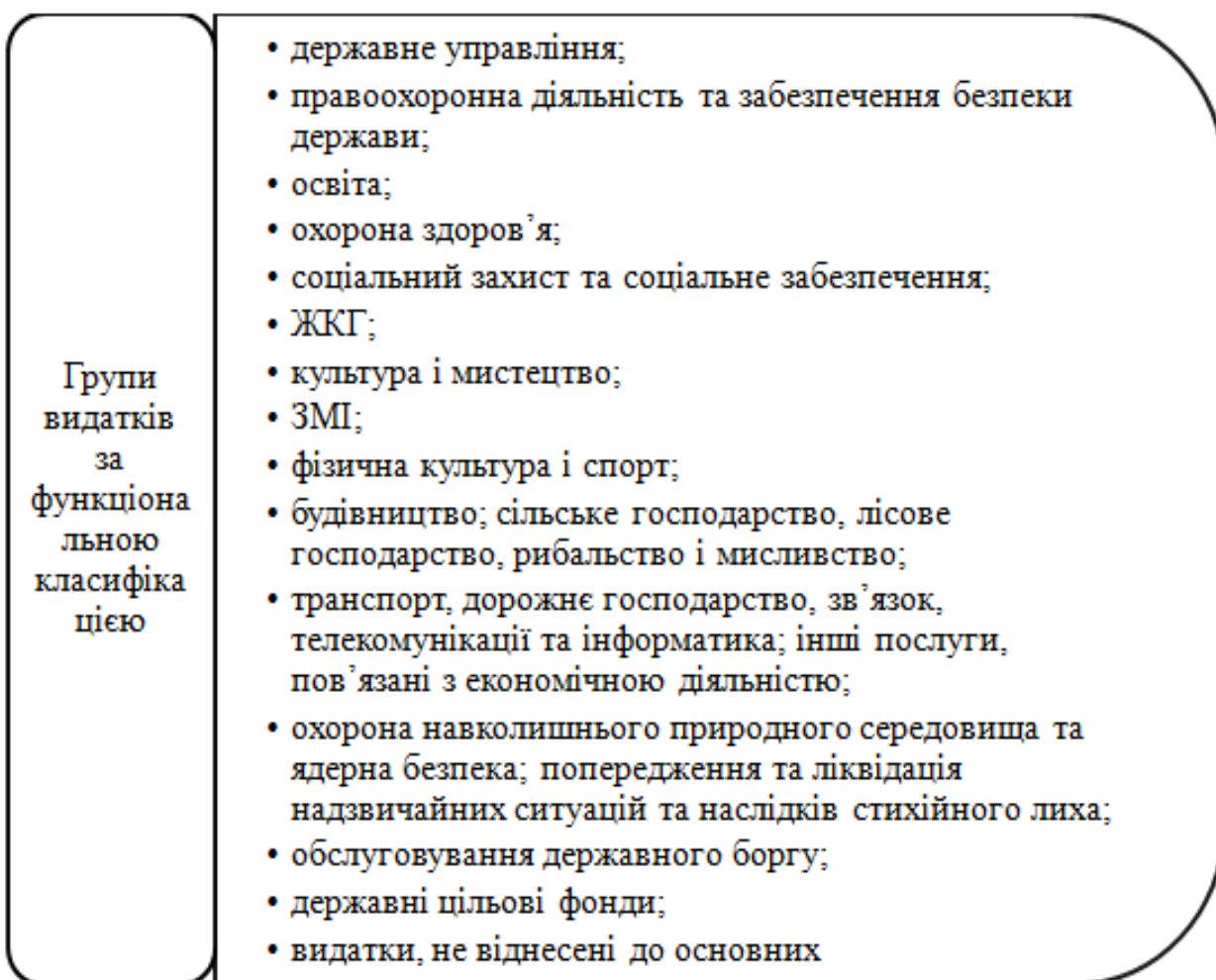

Рисунок 1.7 – Класифікація видатків МБ за функціональною класифікацією згідно БКУ [7]

ЗУ «Про МС в Україні» у структурі видатків МБ передбачає виділення видатків - поточних та розвитку [43], визначення яких показує рис. 1.8.

Рисунок 1.8 – Класифікація видатків МБ згідно [43]

Також нормами цього ЗУ передбачається виділення поточного бюджету МС та бюджету розвитку [43]. Розробка і наповнення кожного з цих бюджетів передбачає дотримання певних принципів побудови, які також визначені законодавчо [43].

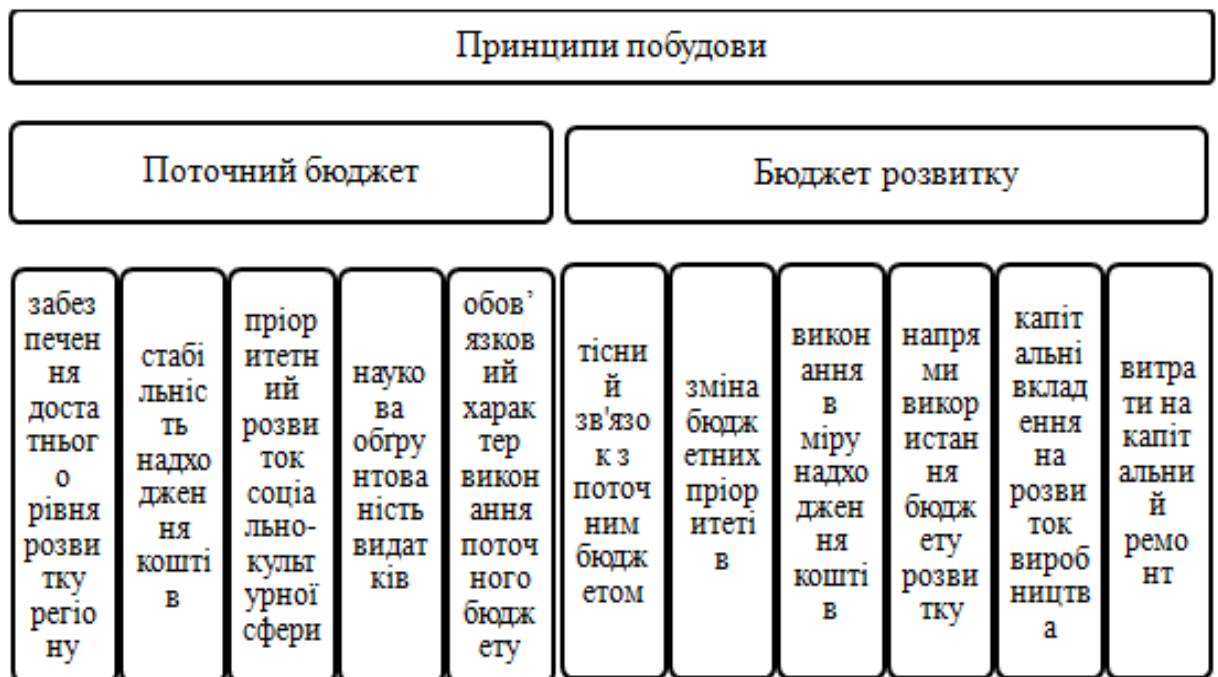

Рисунок 1.9 – Принципи **побудови поточного бюджету** та бюджету розвитку [43]

Поточний бюджет витрачається за напрямками фінансування (рис. 1.10).

Поточні видатки потребують негайного та своєчасного фінансування [43].

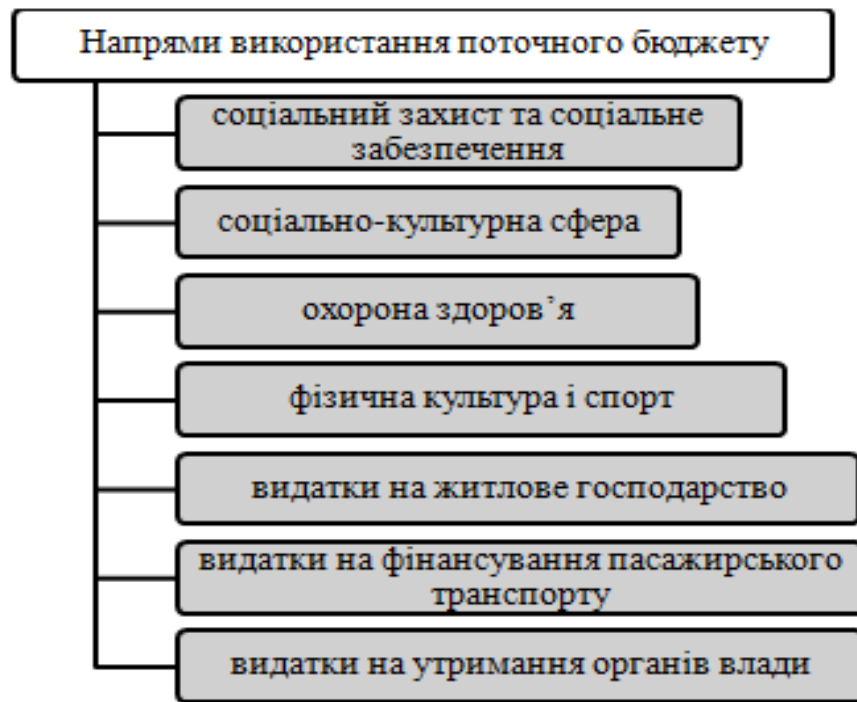

Рисунок 1.10 – Напрями використання поточного бюджету

Таке фінансування може забезпечуватись лише за наявності відносно стабільних джерел доходів [37, с. 39].

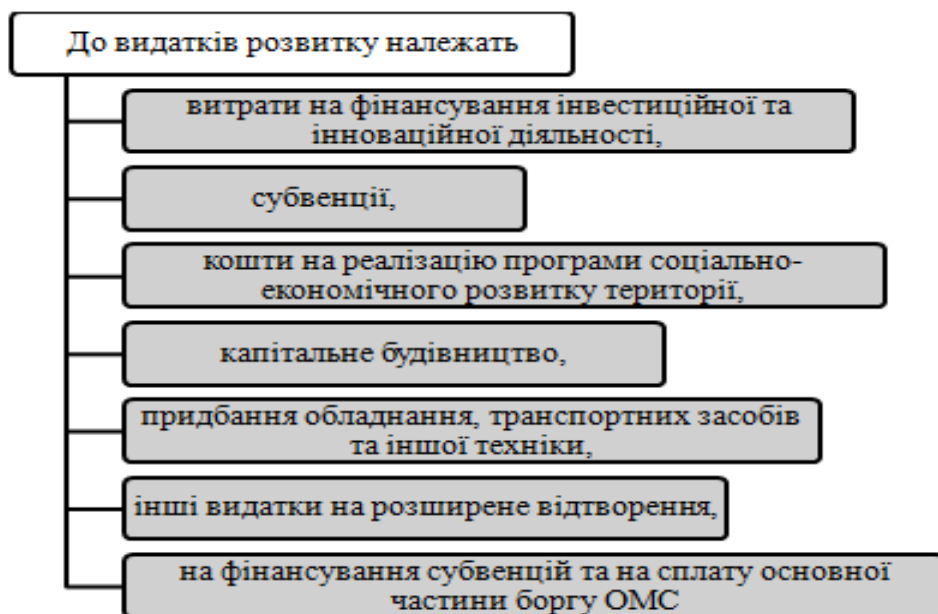

Рисунок 1.11 – Складові видатків розвитку [43].

При нестачі основних поточних доходів бюджет розвитку може балансуватися за рахунок установа місцевою владою нових місцевих

податків, випуску позик, отримання субсидій і су (dspace.wunu.edu.ua)бвенцій (dspace.wunu.edu.ua) з ДБУ [43].

Розподіл часток участі цих бюджетів у загальному фінансуванні коливається і в основному залежить від існуючого стану розвитку територіального утворення [43].

Видатки МБ також можна поділити на дві окремі частини: видатки, пов'язані з виконанням власних повноважень МС та делегованих повноважень ОВВ [37, с. 39].

Отже, видатки місцевих бюджетів (dspace.wunu.edu.ua) представляють собою грошові кошти, які витрачаються органами місцевого самоврядування на розвиток території, задоволення потреб місцевого населення (www.oridu.odessa.ua) та забезпечення функціонування місцевих органів влади та установ. Ці видатки можуть бути спрямовані на такі напрямки:

- соціальне забезпечення та підтримка: це можуть бути виплати допомоги на дітей, соціальну допомогу малозабезпеченим верствам населення, підтримка осіб з інвалідністю та інші види соціальних послуг;

- розвиток інфраструктури: будівництво, ремонт та утримання доріг, (dspace.wunu.edu.ua) мостів, шкіл, лікарень, культурних закладів та іншої інфраструктури на території місцевості;

- екологічні заходи: збереження та охорона природи, повітря та водних ресурсів, збільшення енергоефективності та зменшення викидів шкідливих речовин;

- фінансування місцевих органів влади та установ: забезпечення оплати праці місцевих чиновників, утримання будівель та обладнання, що належать місцевій владі, фінансування роботи місцевої поліції та інших служб безпеки;

- розвиток бізнесу та підтримка інновацій: фінансування проектів, які стимулюють економічний розвиток території, підтримка малих та середніх підприємств, підтримка інновацій та розвиток технологічного бізнесу.

Усі видатки місцевих бюджетів повинні відповідати потребам місцевого населення та розвитку території, бути ефективними та економічно

обґрунтованими. **Органи місцевого самоврядування повинні забезпечувати** (fbss.khmnmu.edu.ua) контроль за використанням коштів місцевого бюджету та забезпечувати їхню ефективну та економічну розподіл. Місцеві бюджети формуються з різних джерел, таких як податки, платежі, дотації від державного бюджету, кошти від продажу майна та інше. Ці кошти потім розподіляються на різні видатки, в залежності від потреб місцевого населення та планів розвитку території.

Здійснення видатків з місцевого бюджету має свої особливості порівняно з державним бюджетом, оскільки місцеві бюджети пов'язані з рівнем розвитку конкретної території та потребами місцевого населення. Основні особливості здійснення видатків із місцевого бюджету наступні:

- децентралізація влади: органи місцевого самоврядування мають повноваження визначати пріоритети розвитку своєї території та забезпечення соціальних та економічних послуг на своїй території. Таким чином, рішення про виділення коштів з місцевого бюджету приймається на місцях з урахуванням потреб та пріоритетів конкретної території;

- прозорість та відкритість: органи місцевого самоврядування повинні забезпечувати прозорість та відкритість процесу здійснення видатків з місцевого бюджету. Це означає, що інформація про видатки повинна бути доступною для громадськості та може бути перевірена та переглянута;

- контроль: органи місцевого самоврядування повинні забезпечувати контроль за використанням коштів місцевого бюджету та забезпечувати їхню ефективну та економічну розподіл. Це може включати перевірку документації, проведення аудиту та інші заходи, спрямовані на забезпечення ефективного використання коштів;

- різноманітність видатків: місцеві бюджети можуть містити різні видатки, які пов'язані з потребами конкретної території.

Крім того, здійснення видатків з місцевого бюджету може бути пов'язане зі співпрацею з державними та іншими місцевими органами влади, а також з приватними підприємствами та громадськими організаціями. Наприклад,

місцевий бюджет може виділяти кошти на реалізацію спільних проектів з державними органами влади, або на підтримку місцевих ініціатив та проектів громадських організацій.

Відтак, здійснення видатків з місцевого бюджету пов'язане з урахуванням потреб та пріоритетів конкретної території, забезпеченням прозорості та контролю за використанням коштів, а також різноманітністю видатків, що можуть бути спрямовані на розвиток соціальних, економічних, економічних, інфраструктурних, культурних, спортивних та екологічних сфер на території. Здійснення видатків з місцевого бюджету також може бути пов'язане зі співпрацею з іншими місцевими та державними органами влади, а також з приватним сектором та громадськими організаціями.

З метою забезпечення ефективності та прозорості використання коштів місцевого бюджету в Україні встановлено низку вимог та обмежень. Зокрема, здійснення видатків з місцевого бюджету повинно здійснюватися згідно з видатковою частиною бюджету та плану розвитку міста або області. Також місцеві бюджети підлягають контролю та аудиту з боку органів державної фінансової контролю та мають забезпечувати доступ громадськості до інформації про видатки з місцевого бюджету.

Отже, здійснення видатків з місцевого бюджету є важливим елементом економічного та соціального розвитку на території міст та областей. Важливо, щоб цей процес забезпечував прозорість та ефективність використання коштів, урахував потреби і пріоритети населення та здійснювався згідно з встановленими нормативно-правовими документами.

1.2. Нормативно-правове забезпечення здійснення видатків місцевих бюджетів

Нормативно-правову основу щодо здійснення та управління видатками МБ складають: Конституція України (далі – КУ), БКУ, ЗУ «Про МС в Україні», рішення про бюджет відповідних ОМС тощо. Нижче надамо їх детальну характеристику в контексті регламентування видатків МБ.

Так, КУ в розділі XI МС виділяється в окрему складову органів публічної влади, і, як наслідок, розподілено повноваження між органами державної влади та ОМС у частині формування і використання коштів МБ. Також в ст. 140 визначено основи фінансової самостійності ОМС наступним чином (рис. 1.11) [24].

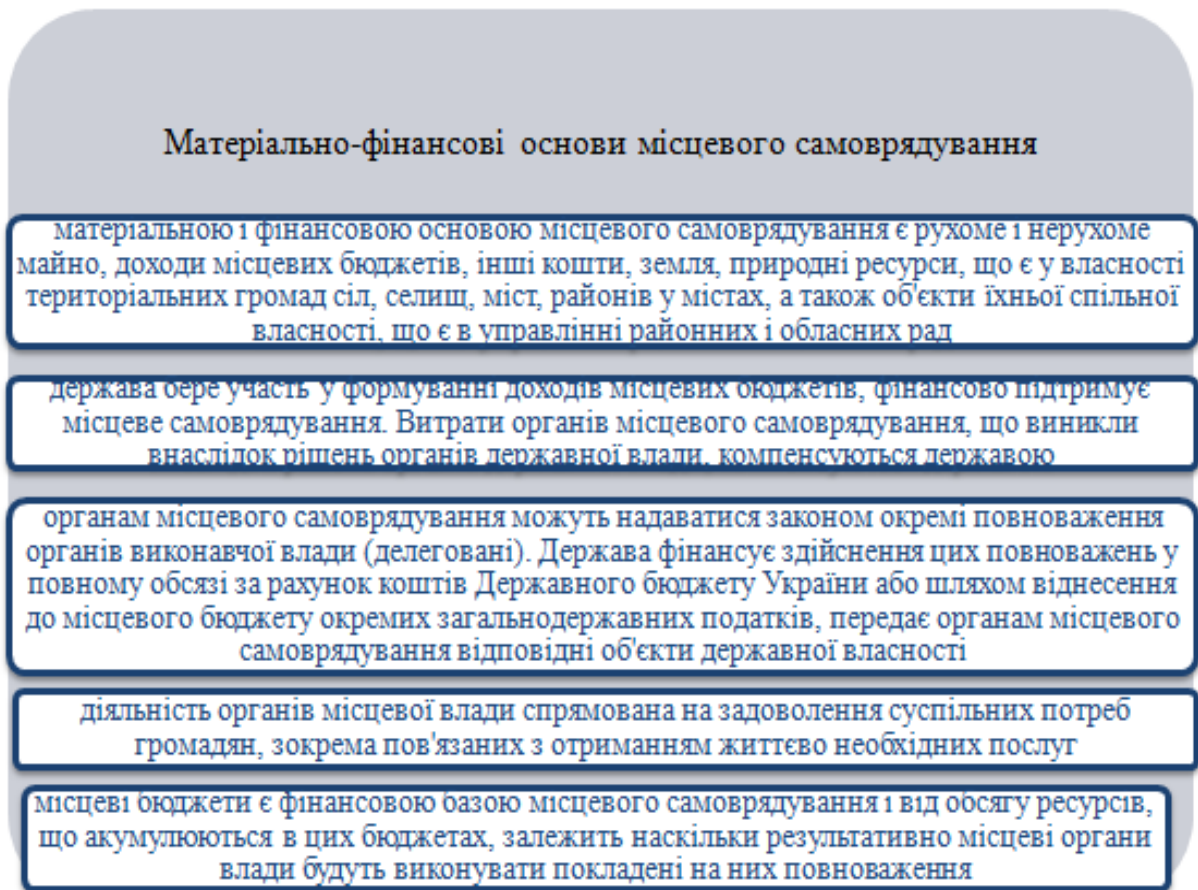

Рисунок 1.12 – Матеріально-фінансові основи незалежності ОМС [24]

При цьому держава зобов'язується здійснювати підтримку інституту МС як окремого інституту публічної влади [24].

Також за КУ громадам гарантується право на затвердження власних бюджетів, можливість контролю за їх виконанням, встановлення МПЗ відповідно до законодавства та вирішення ін. питань місцевого значення [24].

Конституція наділяє деякі органи державної влади повноваженнями, які мають вплив на склад та порядок здійснення видатків МБ. Так, КМУ згідно із ст. 116 КУ виконує ряд подібних функцій (рис. 1.13).

Обласним і районним радам КУ надані права затверджувати обласні та районні бюджети, які формуються з коштів ДБУ для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів та з коштів, залучених на договірних засадах з МБ для реалізації спільних проектів та програм, контролювати виконання бюджетів.

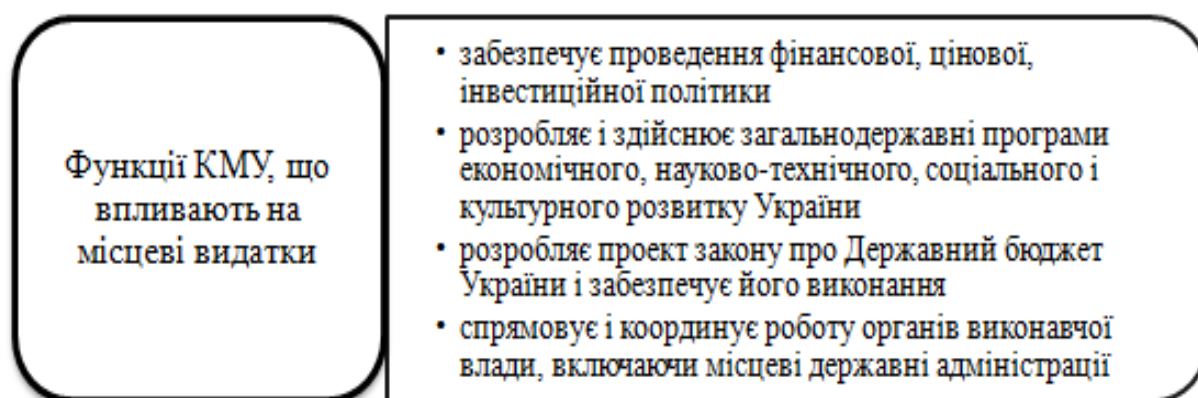

Рисунок 1.13 – Функції КМУ, що впливають на видатки МБ [24]

Крім цього, держава може надавати ОМС окремі повноваження органів державної виконавчої влади (dspace.wunu.edu.ua) [50].

Проте, основою нормативної бази щодо управління видатками МБ є БКУ. Саме він визначає склад видатків МБ, особливості їх здійснення з бюджетів відповідного рівня, порядок делегування повноважень з їх фінансування між бюджетами тощо [50]. Зокрема види видатків МБ класифікуються в БКУ залежно від ознак економічної, функціональної, відомчої та програмної класифікації (рис.1.7-1.8).

Загалом БКУ регламентує і порядок визнання видатків МБ, надаючи перелік коштів, які вважаються та які не вважаються видатками. Так, за ст.2

видатками бюджету вважаються **кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом (dspace.wunu.edu.ua)** [7] (рис. 1.14).

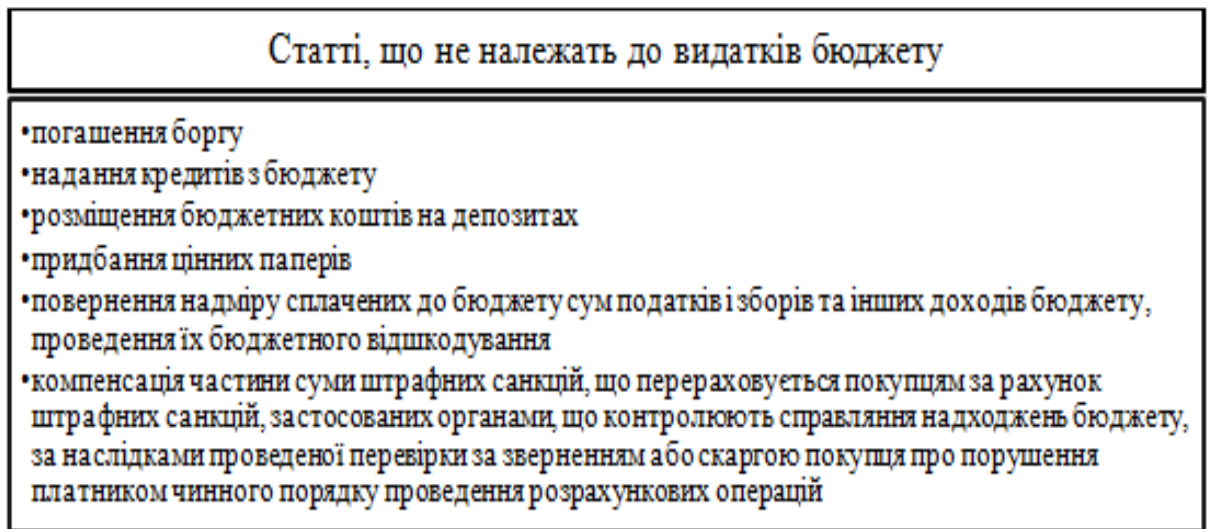

Рисунок 1.14 – Перелік коштів, які за БКУ не належать до видатків бюджету [7]

У IV розділі БКУ **розкриваються загальні засади організації міжбюджетних відносин. Метою регулювання цих відносин є забезпечення відповідності між повноваженнями на здійснення видатків органів місцевого самоврядування, закріплених законом за бюджетами, та бюджетними ресурсами, які мали б забезпечувати виконання таких повноважень (dspace.wunu.edu.ua)** [7].

Також у **контексті нового механізму організації міжбюджетних відносин видатки МБ поділяють на дві групи. (dspace.wunu.edu.ua)**

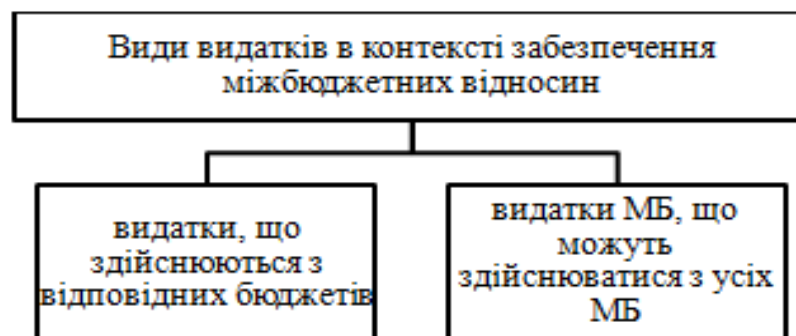

Рисунок 1.15 – Види видатків МБ в контексті забезпечення міжбюджетних відносин [7]

Склад видатків, які здійснюються з відповідного бюджету, наведено в додатку А.

За можливістю делегування видатків бюджетам нижчого рівня вони поділяються на три види [7] (рис. 1.16).

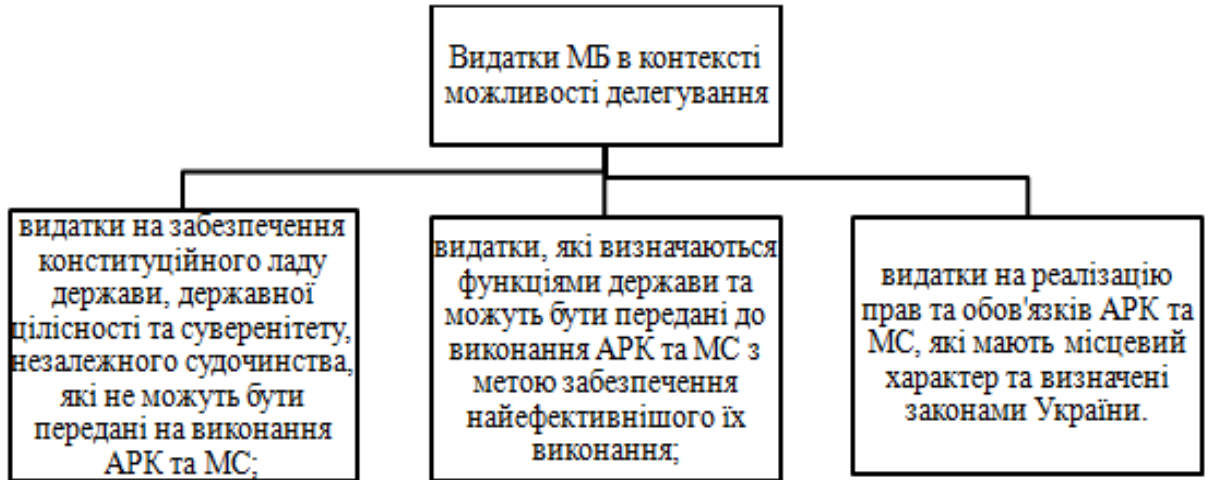

Рисунок 1.16 – Види видатків МБ з позиції їх делегування [7]

В БКУ також визначаються процедури та порядок передачі видатків з одного МБ до іншого [7] (рис. 1.17).

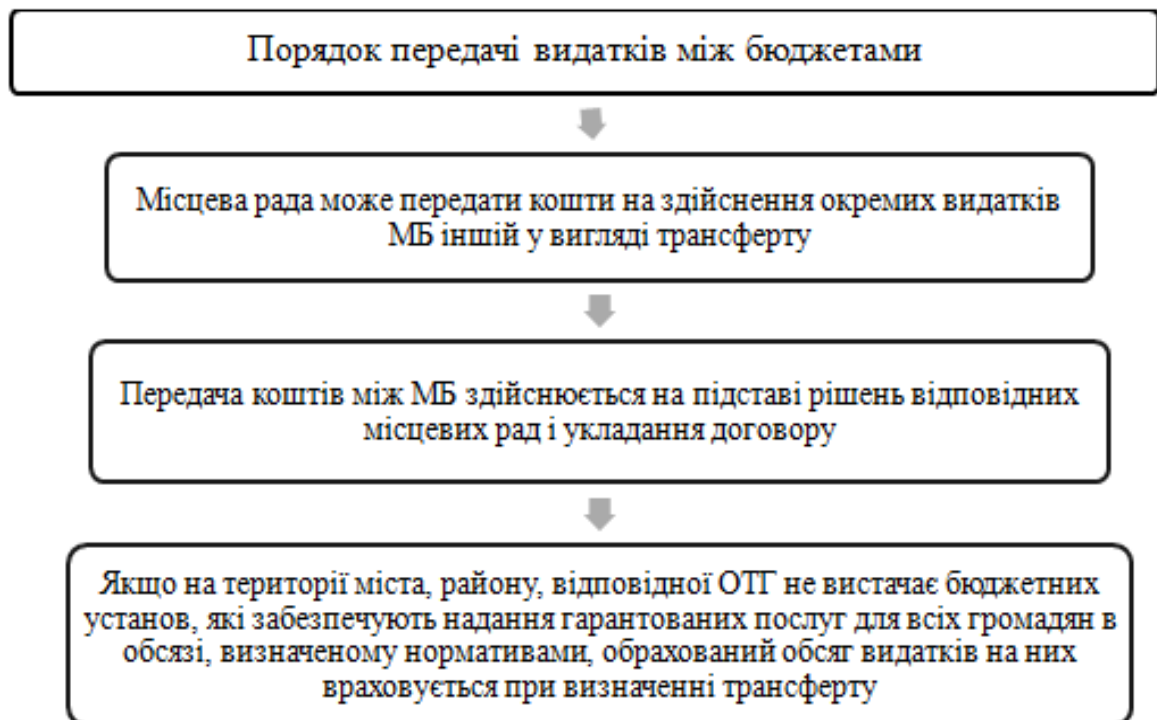

Рисунок 1.17 – Передача видатків між бюджетами [7]

Також багато питань щодо здійснення видатків МБ визначаються ЗУ «Про МС в Україні». Зокрема, цей закон розподіляє видатки, які фінансуються з МБ, на поточні видатки та видатки розвитку [43] (див. рис. 1.8). Вони здійснюються з відповідних бюджетів – поточного і розвитку, загальні принципи побудови яких (див. рис. 1.9) також визначаються даним нормативним документом. Напрями використання коштів цих бюджетів чітко регламентовано (див. підрозділ 1.1): з поточного бюджету фінансуються соціальні потреби громади та утримання фактично функціонуючих установ; з бюджету розвитку – інвестиційні проекти та потреби розширеного відтворення території [43].

Ще один закон, який регулює окремі питання щодо МБ – це ЗУ **про Державний бюджет України**. (dspace.wunu.edu.ua) Він регламентує питання взаємодії державного бюджету з МБ, що важливо в контексті потреби збалансування всіх МБ.

Наступним знаковим законодавчим актом є ЗУ «Про МДА», який визначає організацію, повноваження та порядок діяльності обласних, районних, Київської та Севастопольської (dspace.wunu.edu.ua) МДА [50] (рис. 1.18).

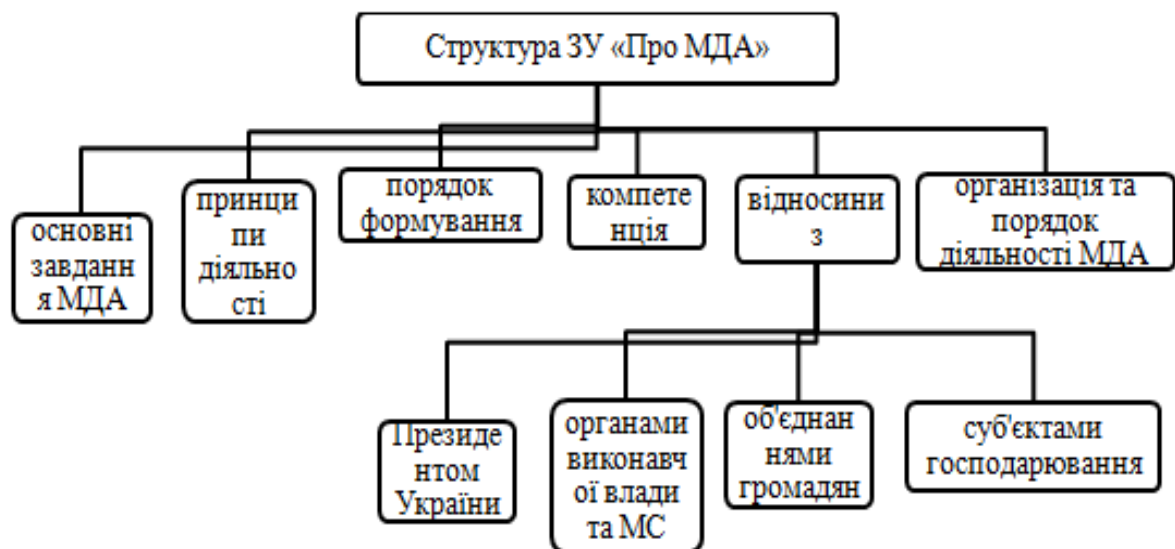

Рисунок 1.18 – Структура ЗУ «Про МДА» [50]

Центральне місце у (dspace.wunu.edu.ua) даному ЗУ відведено повноваженням МДА (рис. 1.19).

Рисунок 1.19 – Галузі повноважень МДА [50]

Тут, поряд з організаційними питаннями, значна увага звертається на питання регіональної бюджетної політики, фінансового забезпечення та використання окремих елементів бюджетного механізму (dspace.wunu.edu.ua) [50].

1.3. Підходи до управління видатками місцевих бюджетів

Фахівцям відомі кілька підходів до управління видатками місцевих бюджетів, (essuir.sumdu.edu.ua) у залежності від стратегії і цілей, які ставить перед собою місцева влада. Основними підходами можна назвати наступні.

Підхід зменшення витрат - цей підхід полягає в тому, щоб зменшити витрати місцевого бюджету, зокрема, шляхом скорочення видатків на різні заходи і програми, фінансування комунальних підприємств тощо. Цей підхід може бути корисним для місцевих органів влади, які стикаються з фінансовими проблемами.

Підхід збільшення доходів - цей підхід полягає в тому, щоб збільшити доходи місцевого бюджету, наприклад, за рахунок збільшення податків або залучення нових інвестицій. Цей підхід може бути корисним для місцевих органів влади, які стикаються з нестачею коштів для виконання своїх обов'язків або бажають розвивати своє місто або регіон.

Підхід бюджетної дисципліни - цей підхід полягає в тому, щоб забезпечити дисципліноване використання бюджетних коштів,

dspace.wunu.edu.ua) контролюючи витрати та забезпечуючи ефективне використання ресурсів. Цей підхід може бути корисним для місцевих органів влади, які стикаються з проблемами зі збалансуванням бюджету або з місцевими чиновниками, які не можуть ефективно управляти бюджетними ресурсами.

Підхід стратегічного розвитку - цей підхід полягає в тому, щоб забезпечити ефективне використання бюджетних ресурсів для досягнення довгострокових цілей, пов'язаних з розвитком міста або регіону. Цей підхід передбачає, що витрати мають бути здійснені з урахуванням потреб майбутніх поколінь та збереженням ресурсів та навколишнього середовища. Цей підхід може бути корисним для місцевих органів влади, які бажають забезпечити стійкий розвиток свого міста або регіону та підтримувати довгострокову економічну стійкість.

Підхід співпраці та партнерства - цей підхід полягає в тому, щоб співпрацювати з іншими місцевими органами влади, громадськими організаціями та бізнес-структурами з метою досягнення спільних цілей та ефективного використання ресурсів. Цей підхід може бути корисним для місцевих органів влади, які стикаються з обмеженими ресурсами та бажають забезпечити більш ефективне використання коштів.

Підхід участі та залучення громадян - цей підхід полягає в тому, щоб залучити громадян до процесу прийняття рішень з приводу бюджету та витрат, сприяючи забезпеченню більшої прозорості та демократії. Цей підхід може бути корисним для місцевих органів влади, які бажають забезпечити більшу відкритість та довіру між громадою та владою.

Підхід ефективності та результативності - цей підхід передбачає максимально ефективно використання бюджетних ресурсів, забезпечення належної якості послуг та досягнення результатів. Цей підхід може бути корисним для місцевих органів влади, які бажають забезпечити максимальний ефект від своїх витрат та досягнути поставлених цілей.

Підхід інновацій та технологій - цей підхід передбачає використання новітніх технологій та інноваційних рішень для забезпечення ефективного використання бюджетних ресурсів та досягнення цілей. Цей підхід може бути корисним для місцевих органів влади, які бажають забезпечити більшу ефективність своєї роботи та досягти поставлених цілей.

Підхід ризик-менеджменту - цей підхід полягає в тому, щоб враховувати ризики та можливі негативні наслідки при прийнятті рішень про видатки місцевого бюджету. Цей підхід може бути корисним для місцевих органів влади, які бажають забезпечити мінімізацію ризиків та збереження бюджетних ресурсів.

Кожен з цих підходів може мати свої переваги та недоліки, і вибір підходу залежить від конкретних умов та потреб місцевих органів влади. Однак, ефективне управління видатками місцевих бюджетів передбачає застосування комплексного підходу, який враховує різноманітні аспекти управління та потреби громади.

Крім того, вивчаючи проблему управління видатками МБ, багато економістів пропонує розв'язувати її через запровадження механізмів бюджетного планування. Пропонуємо розглянути підходи деяких науковців до проблеми застосування методів планування у практику МС.

При плануванні видатків МБ у сучасній економічній науці можуть бути застосовані такі методи (er.nau.edu.ua) (er.nau.edu.ua) що представлені на рис. 1.20.

Рисунок 1.20 – Методи планування видатків МБ [62]

Ці методи бюджетного планування визначені в БКУ. Нижче наведемо характеристику кожного з них, паралельно вивчаючи різноманітні погляди на їх сутність.

Так, Л. Чернюк зазначає, що **метод прямого рахунку використовується при плануванні проекту бюджету на один рік на різних рівнях (dspace.wunu.edu.ua) бюджетного менеджменту** Він полягає в проведенні розрахунків плану **кожного елементу доходів або витрат** [62].

Нормативний метод передбачає планування (www.economy.nayka.com.ua) показників бюджету на основі визначених нормативів. Проте його недоліком є те, що такі нормативи вводяться в дію законодавством, яке в Україні є досить мінливим, а тому їх треба постійно переглядати [62]. Т. Коляда характеристикою цього методу при плануванні видатків МБ вважає черговість дій, представлену на рис. 1.21.

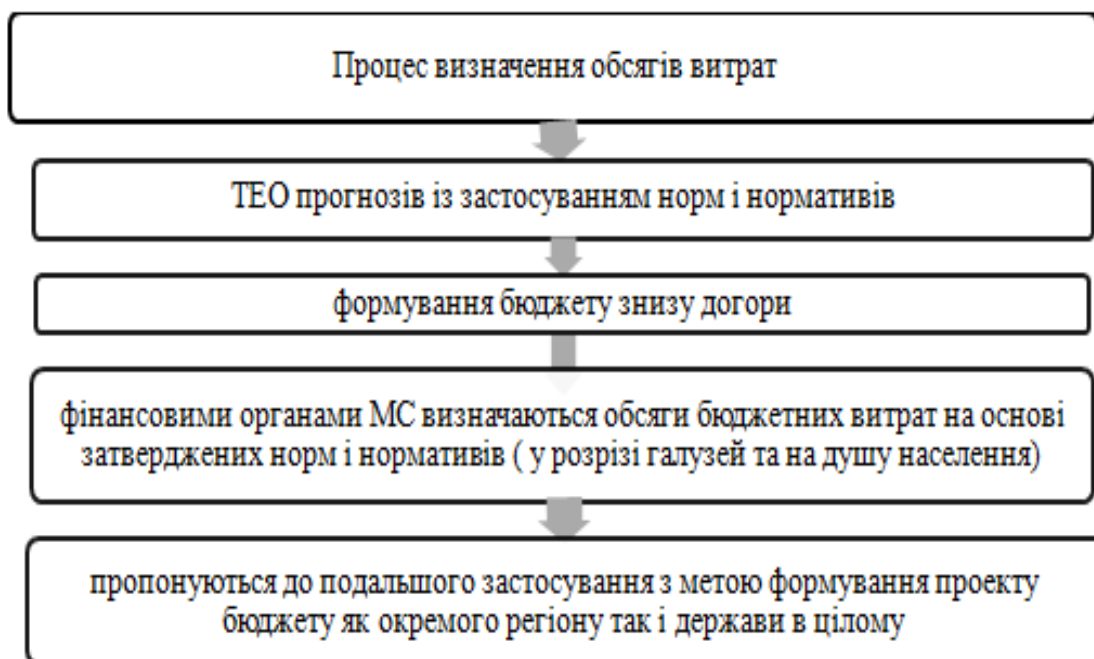

Рисунок 1.21 – Алгоритм планування обсягів витрат бюджету [27]

У цілому, фахівці пропонують алгоритм планування обсягів витрат місцевого бюджету розбити на кілька етапів:

1. Аналіз потреб громади. Перш за все, необхідно з'ясувати, які потреби має громада, яку обслуговує місцева влада. Це може бути розгляд різних галузей, таких як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, інфраструктура, idss.org.ua культура та інші.

2. Оцінка можливостей бюджету. Після аналізу потреб громади необхідно оцінити можливості бюджету на реалізацію запланованих заходів. Важливо враховувати поточний фінансовий стан місцевого бюджету, попередній досвід планування та виконання бюджету.

3. Визначення пріоритетів та розподіл виділених коштів. На основі аналізу потреб громади та можливостей бюджету, необхідно визначити пріоритети розвитку галузей та вирішення проблем, які є найважливішими для громади. Потім необхідно розподілити виділені кошти між різними напрямками відповідно до встановлених пріоритетів.

4. Розробка проектів та планів дій. Після визначення пріоритетів та розподілу виділених коштів необхідно розробити проекти та плани дій для кожної галузі та напрямку розвитку. Вони повинні містити визначення завдань, ресурсів, виконавців, термінів та очікуваних результатів.

5. Реалізація та контроль за виконанням запланованих заходів. Після затвердження планів та проектів необхідно здійснити

Аналітичний метод характеризується тим, що до уваги береться не абсолютна величина показника, скажімо, видатків, а його зміна в плановому періоді відносно теперішнього (фактичного) періоду залежно від тих чи інших чинників впливу [62].

Метод екстраполяції полягає у визначенні динаміки бюджетних показників та побудові стійкої тенденції їх подальшого розвитку. Розрахунок бюджетних показників проводиться від досягнутого рівня розвитку в минулорічному (попередньому) періоді та потім коригується на відносно стабільний розвиток країни [62]. Він має низку недоліків (рис. 1.22).

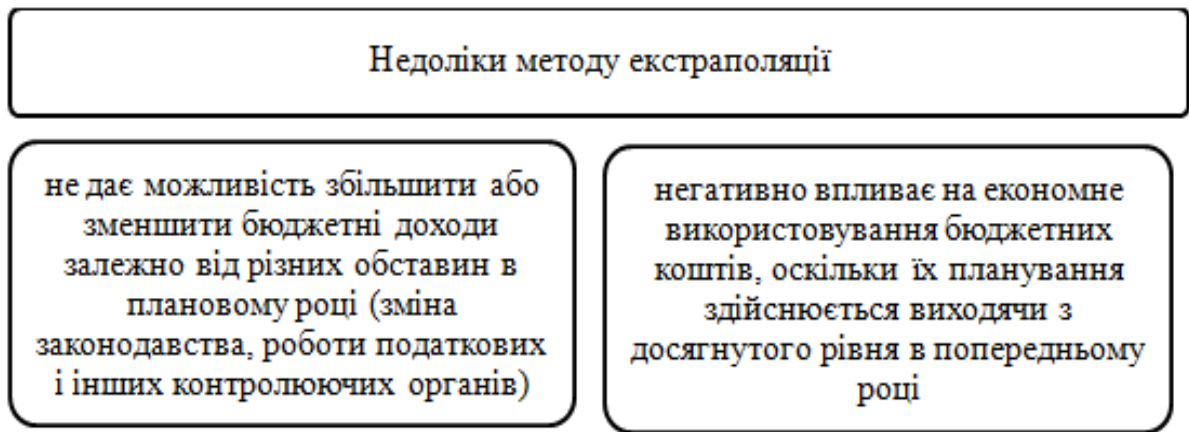

Рисунок 1.22 – Недоліки методу екстраполяції (складено за [62])

Характеристикою балансового методу є необхідність збалансування доходів та видатків. Це робить бюджет збалансованим і реалістичним до виконання, оскільки споживати можна тільки те, що фактично вироблено. Балансуванню підлягають плани економічного і соціального розвитку та існуючі пропорції в економіці, що стимулює стійкий її розвиток [62].

Багато науковців наголошують на доцільності використання програмно-цільового методу (далі – ПЦМ). Зокрема, І. Ф. Щербина у своїй праці визначає його суть, яка полягає у плануванні бюджету ОМС через розробку та впровадження місцевих програм розподілу ФР (бюджетних програм). Бюджетна програма - це систематизований перелік заходів, спрямованих на досягнення (repository.knuba.edu.ua) мети і завдань, реалізація яких передбачає витрачання коштів МБ або державного бюджету [29].

Ідея застосування ПЦМ є такою, щоб мати змогу концентруватись не стільки на фактично існуючих ресурсах бюджету, скільки на визначенні того, як їх можна ефективно використати для виконання запланованих завдань. Тому ПЦМ у бюджетному процесі передбачає принципово інший підхід до формування бюджетних видатків [62] (рис. 1.23).

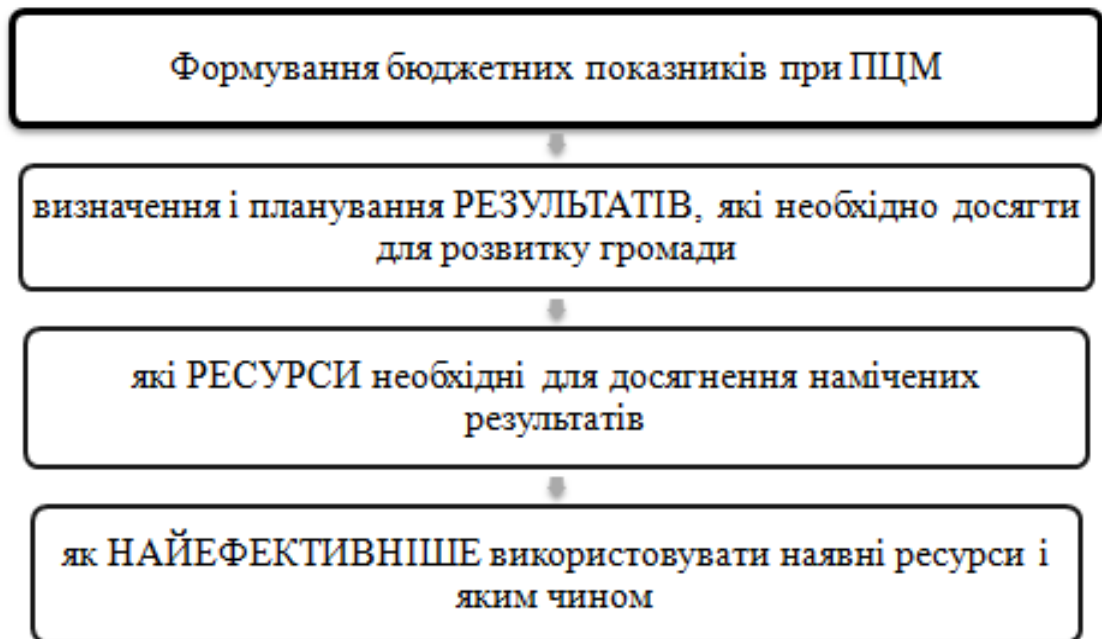

Рисунок 1.23 – Етапи планування бюджетних показників за ПЦМ
(складено на основі [62])

Започатковано використання ПЦМ було не в бюджетному менеджменті, а для приватного сектору: вперше його застосував Л. Джонс, власник американського автоконцерну Форд. Пізніше міністр оборони США використав ідею запровадження ПЦМ у себе в міністерстві. А після позитивних результатів від його застосування ПЦМ було впроваджено в усіх міністерствах США [62].

В Україні в БКУ одним з методів планування показників бюджету визначено ПЦМ (рис. 1.24).

Рисунок 1.24 – Характеристика ПЦМ в БКУ (складено на основі [26])

Застосування в практиці українського бюджетного менеджменту перспективних методик планування та виконання МБ по видаткам, зокрема ПЦМ, особливо актуальне в умовах сьогодення, коли постає проблема постійної обмеженості (а іноді й дефіциту) фінансових ресурсів. Це дозволить забезпечити більш ефективний розподіл коштів МБ за запланованими напрямками видатків та досягти їх кореляції із стратегічними цілями бюджетної політики [26].

Загалом впровадження нормами БКУ використання в бюджетному плануванні переваг ПЦМ пов'язано зі спробою переходу на середньострокове планування, що здійснюється в переважній частині провідних країн світу.

Візуалізація характеристики середньострокового планування видатків міститься на рис. 1.25.

Ри

сунок 1.25 – Характеристика середньострокового планування витатків МБ [27]

Так, Луніна І. О. вважає, що таке планування витатків МБ передбачає ковзне триріччя, коли поточний **бюджет затверджується на поточний рік**, а ще на 2 роки наперед **проекти бюджетів на затверджуються окремо**. Після **завершення першого року триріччя раніше затверджені проекти стають основою для нового бюджету**, **плюс** до них додається наступний третій рік. **Тобто планування у такий спосіб забезпечує бюджетну стабільність, передбачуваність та можливість реагування на змінну ситуацію, реструктуризацію зобов'язань, реалізацію нових пріоритетів бюджетної політики** [27].

Упровадження у бюджетну практику МС **середньострокового планування витатків МБ** **дозволить оперативно узгоджувати стратегічні плани діяльності ОМС з наявними в них бюджетними ресурсами як у рамках розробки і проектування у МБ на плановий рік, так і на наступні бюджетні періоди**. Це зробить можливим розбудову ланкою МС **довгострокової бюджетної політики** (dspace.uzhnu.edu.ua) [26].

Л. В. Лисяк стверджує, що середньострокове планування витатків ОМС є безперервним і обумовленим зверху процесом, направленим на досягнення

рівноваги між обсягами витрачанням коштів та потребою в них з метою надання ОМС публічних послуг згідно із плановими напрямками розвитку [26].

Оскільки планування видатків МБ, зокрема на середньострокову перспективу, варто проводити з урахуванням результатів їх виконання у попередніх бюджетних періодах, Л. Лисяком пропонується використовувати 4 групи показників для проведення оцінки та визначення рейтингу рівня виконання ОМС видаткових повноважень [26] (рис. 1.26).

Вищезгадане сприятиме можливості оцінки якості надання публічних послуг та промоніторити об'єктивність виділення на них обсягу фінансування [26].

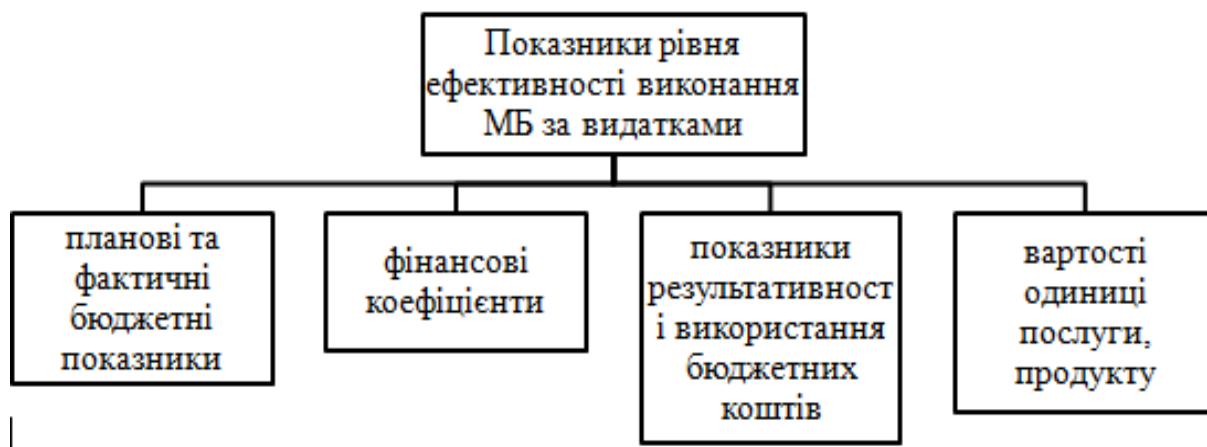

Рисунок 1.26 – Показники ефективності виконання видаткових повноважень за Л.Лисяком (складено на основі [26])

Удосконалення системи планування видатків МБ шляхом використання ПЦМ сприятиме такому (рис. 1.27).

Також є низка методів прогнозування, альтернативних тим, що запропоновані БКУ і по-своєму цікавих та таких, які заслуговують на вивчення. Зокрема, М.О. Євдокімова розглядає метод, сутність якого зводиться до складання прогнозів видатків шляхом збору початкових даних безпосередньо у рядових працівників, що перебувають на найнижчому рівні ієрархічної структури, оскільки вони нап'язані з об'єктом прогнозування [28].

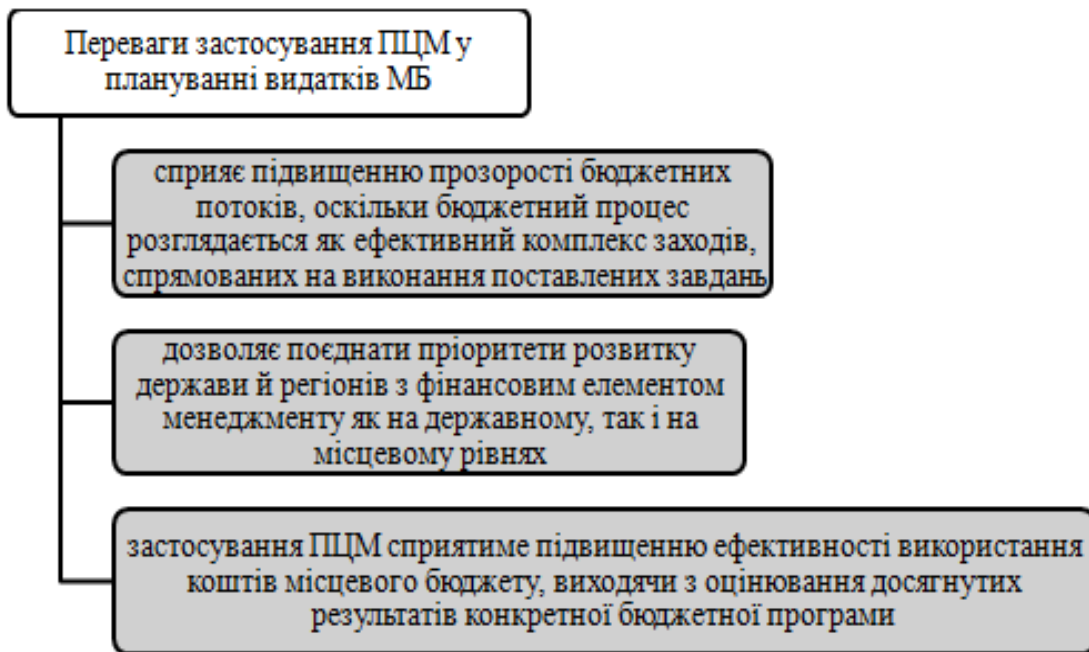

Рисунок 1.27 – Переваги застосування ПЦМ у плануванні видатків МБ [33]

О. Буткевич пропонує здійснювати розрахунок видатків МБ соціального призначення на підставі оцінювання можливих втрат від реалізації соціальних ризиків [6, с. 142-149]. Т. Куценко до складових механізму використання коштів бюджету відносить методи використання грошових ресурсів держави (метод установлення порядку використання коштів, метод установлення бюджетних нормативів і лімітів використання грошових коштів та інші), а також (dspace.wunu.edu.ua) бюджетні стимули та санкції [29, с. 29].

Таким чином, розрізняють декілька методів управління видатками місцевого бюджету, серед них наступні.

Метод програмного бюджетування (планування за програмами) - цей метод передбачає складання бюджету на основі програмних потреб, що повинні бути задоволені. Він передбачає встановлення пріоритетів у видатках, що дозволяє ефективно використовувати фінансові ресурси.

Метод результативного управління - цей метод орієнтований на досягнення конкретних результатів. (www.niss.gov.ua) Він передбачає визначення показників результативності для кожної програми та проекту, що

дозволяє відстежувати ефективність використання бюджетних коштів та досягнення поставлених цілей.

Метод бюджетування на основі задач (функцій) - передбачає розподіл бюджету на функціональні області та завдання, які виконуються у місті. Він дозволяє забезпечити більш точне планування видатків, зокрема забезпечити ефективне використання ресурсів для кожної функціональної області.

Метод підприємницького бюджетування - передбачає включення елементів підприємницького підходу до управління бюджетом, що дозволяє забезпечити ефективне використання ресурсів та забезпечити прибутковість для міста.

Метод бюджетування на основі перформансу - передбачає орієнтацію на результат, а саме на отримання певного рівня показників ефективності та ефективності використання бюджетних коштів. Він дозволяє відслідковувати результативність використання бюджетних коштів та забезпечувати контроль за їх використанням.

Метод нульового бюджетування - передбачає розгляд кожного елемента видатків в межах бюджету як нульового, тобто потрібно обґрунтувати та затвердити кожну витрату. Цей метод дозволяє зменшити непотрібні видатки та використовувати бюджетні ресурси більш ефективно.

Метод управління бюджетом за результатами - передбачає оцінку ефективності використання бюджетних коштів та перенесення цієї інформації в наступний бюджетний період. Він дозволяє забезпечити більш точне планування бюджетних видатків на наступний період.

Метод бюджетування на основі програмного управління ризиками - передбачає визначення ризиків, пов'язаних з виконанням програм та проектів, та розробку планів управління цими ризиками. Він дозволяє забезпечити більш ефективне використання бюджетних коштів та зменшити можливі витрати на непередбачувані обставини [29].

Вищеназвані методи можуть застосовуватися окремо або в поєднанні між собою в залежності від потреб місцевого бюджету та його ресурсів. Важливо

також забезпечити механізми контролю за використанням бюджетних коштів, що дозволить забезпечити результативність та ефективність використання бюджетних ресурсів.

Управління видатками місцевих бюджетів є складним і багатоаспектним процесом, який включає в себе різні етапи та процедури. Для ефективного управління видатками місцевого бюджету фахівці пропонують наступні етапи.

1. Розробити реалістичний бюджет: спочатку потрібно визначити мету та пріоритети місцевого бюджету, а потім розробити бюджетний план, що відповідає цим потребам. Бюджет повинен бути реалістичним, тобто містити реальні, а не завищені розцінки на проекти та програми.

2. Забезпечити ефективний моніторинг: моніторинг повинен бути постійним, щоб забезпечити виконання розробленого бюджетного плану. Можна використовувати різні інструменти моніторингу, такі як системи звітності та аудиту, щоб забезпечити ефективний контроль над видатками.

3. Розробити стратегію ефективного використання ресурсів: стратегія повинна визначати, як краще використовувати ресурси місцевого бюджету, щоб досягти максимальної ефективності та виконати поставлені завдання.

4. Визначити пріоритетні напрямки розвитку: потрібно визначити та віддати перевагу пріоритетним напрямкам розвитку місцевої громади, таким як соціальні послуги, освіта, охорона здоров'я, інфраструктура тощо.

5. Забезпечити прозорість та відкритість: місцева влада повинна забезпечувати прозорість та відкритість у витратах бюджету, розміщуючи інформацію про видатки відкрито та доступно для громадськості. Також, важливо залучати громадськість до процесу планування та моніторингу видатків місцевого бюджету, щоб забезпечити відповідність цих видатків потребам та очікуванням громади.

6. Розвивати партнерство з іншими організаціями: місцева влада може розвивати партнерство з іншими організаціями, (www.niss.gov.ua) такими як бізнес, громадські організації та інші установи, для спільної реалізації проектів

та програм. Це може забезпечити додаткові ресурси та компетенції для досягнення мети місцевого бюджету.

7. Забезпечити ефективне витрачання бюджетних коштів: місцева влада повинна забезпечувати ефективну витрату коштів, мінімізуючи витрати на адміністрацію та максимізуючи витрати на програми та проекти. Важливо забезпечити ефективний контроль над фінансовими операціями, а також забезпечити відповідність законодавства та правил управління бюджетом.

Виконання вищенаведених етапів забезпечує ефективне управління видатками місцевого бюджету та досягнення мети та пріоритетів місцевої громади.

На основі проведеного аналізу виявлено, що видатки місцевого бюджету - це кошти, які витрачаються місцевою владою на здійснення своїх функцій та завдань, зокрема на реалізацію програм, проектів, послуг та інфраструктурних заходів, спрямованих на задоволення потреб та інтересів місцевої громади.

Правові засади формування та виконання МБ визначає Бюджетний кодекс України (БКУ). Відповідно до статті 61 Бюджетного кодексу України, місцевий бюджет містить видатки на фінансування поточних та капітальних витрат, відповідно до загальнодержавних та місцевих програм та планів розвитку. Згідно зі статтею 62 БКУ, до складу видатків місцевого бюджету входять, зокрема, витрати на забезпечення функціонування місцевих органів влади та управління, забезпечення місцевої інфраструктури та **соціального захисту населення, освіти, культури, здоров'я, фізичної культури та спорту, соціального захисту (osbb-online.com) та (decentralization.gov.ua)** інших напрямків. Крім того, згідно зі статтею 63 БКУ, видатки місцевого бюджету мають бути плановані з урахуванням реальних можливостей місцевого бюджету, а також **економічних, соціальних та (www.niss.gov.ua)** інших потреб місцевого самоврядування. При цьому, відповідно до статті 64 БКУ, у виконанні видатків місцевого бюджету необхідно дотримуватися принципів ефективності, економічності, раціональності та цільового використання коштів.

Отже, БКУ визначає перелік видатків, які можуть бути здійснені за рахунок місцевого бюджету, та встановлює вимоги до їх планування та виконання з метою забезпечення ефективного використання бюджетних коштів.

Управління видатками місцевих бюджетів є складним і багатоаспектним процесом, який включає в себе різні етапи та процедури. Для ефективного управління видатками місцевого бюджету фахівці пропонують наступні етапи: розробити реалістичний бюджет; забезпечити ефективний моніторинг; розробити стратегію ефективного використання ресурсів; визначити пріоритетні напрямки розвитку; забезпечити прозорість та відкритість; розвивати партнерство з іншими організаціями; (www.niss.gov.ua) забезпечити ефективне витрачання коштів і контроль за цим процесом. Виконання вищенаведених етапів забезпечує ефективне управління видатками місцевого бюджету та досягнення мети та пріоритетів місцевої громади.

2 ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИДАТКАМИ МІСЬКОГО БЮДЖЕТУ М. КРИВОГО РОГУ

2.1. Загальна характеристика Виконкому Криворізької міської ради

Виконавчим органом МС у м. Кривому Розі є Виконавчий комітет Криворізької міської ради (далі – виконком КМР). Він у своїй роботі керується Положенням про виконком КМР та Регламентом.

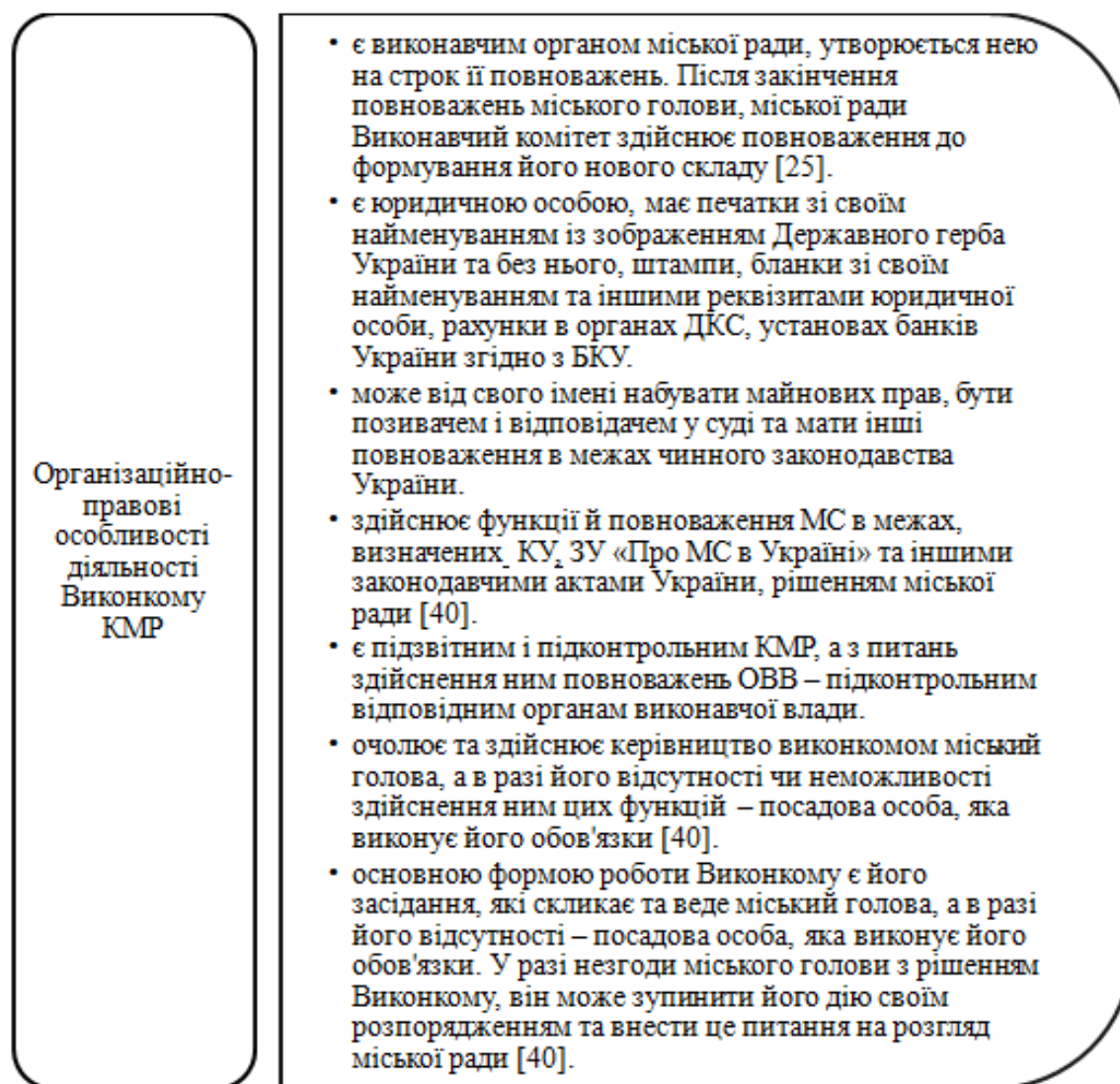

Рисунок 2.1 – Організаційно-правові особливості діяльності Виконкому КМР [40]

Щодо питань роботи органів, утворених виконкомом і які складають його структуру, то вони мають певні особливості, які унормовані законодавчо.

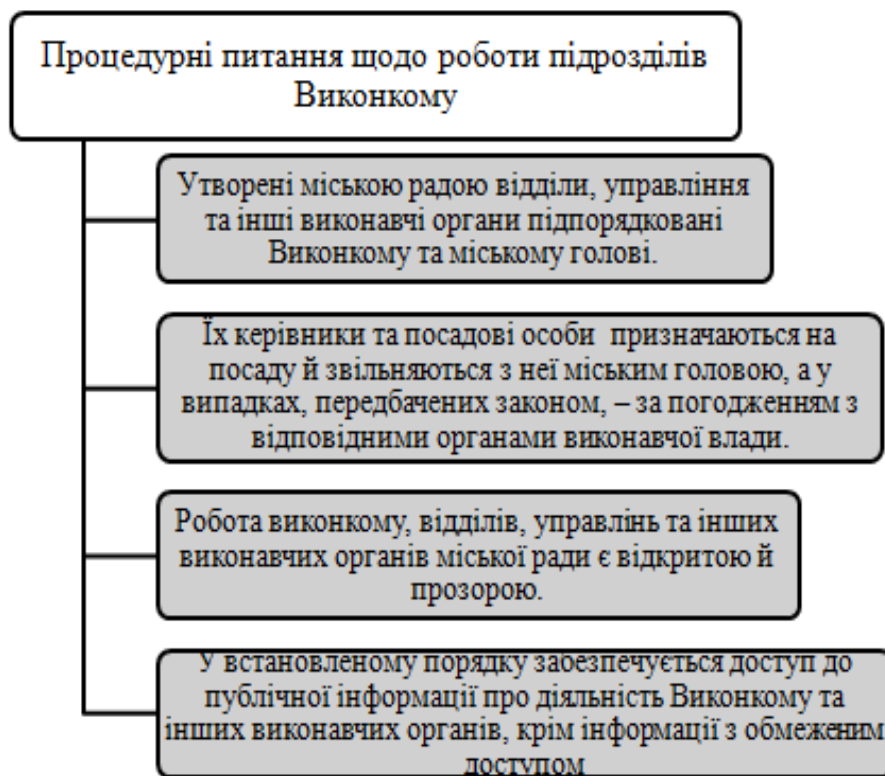

Рисунок 2.2 – Процедурні питання щодо роботи підрозділів Виконкому КМР [40]

До складу комітету Криворізької міської ради входять :Криворізький міський голова – виконує свої обов’язки відповідно до ст. 42 ЗУ «Про МС». Міський голова має 6 заступників, на кожного із яких покладено індивідуальні обов’язки [40]. Також до складу Виконкому КМР входять (див. рис. 2.3).

Структурно виконком складається з 38 відділів, управлінь, підрозділів, серед яких наступні (рис. 2.4).

Ці відділи в межах своєї компетенції виконують покладені на них обов’язки за для покращення рівня життя у місті, під керівництвом Криворізького міського голови та осіб, що входять до складу виконкому КМР [40].

З метою узгодження та чіткої координації дій відділів та інших структурних підрозділів Виконкому їх діяльність підлягає плануванню з обов’язковою фіксацією у відповідних документах.

Кадровий
склад
Виконкому
КМР

- Криворізький міський голова
- Керуючий справами виконкому,
- директор департаменту соціальної політики,
- начальник управління преси, інформаційної діяльності та внутрішньої політики
- начальник управління бухгалтерського обліку, планування та звітності - головний бухгалтер
- начальник відділу з питань державного архітектурно-будівельного контролю,
- начальник архівного відділу
- начальник відділу взаємодії з правоохоронними органами та оборонної роботи апарату міськради і виконкому,
- начальник управління з питань реєстрації,
- начальник управління організаційно-протокольної роботи,
- директор департаменту адміністративних послуг,
- директор департаменту розвитку інфраструктури міста,
- начальник управління капітального будівництва,
- начальник відділу внутрішнього аудиту апарату міської ради і виконкому,
- директор департаменту освіти і науки,
- начальник управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення,
- директор департаменту у справах сім'ї, молоді та спорту,
- начальник управління охорони здоров'я,
- начальник адміністративно-господарчого відділу,
- начальник управління екології,
- начальник управління інформаційно-комунікаційних технологій,
- начальник управління розвитку підприємництва,
- директор департаменту фінансів,
- начальник відділу з питань захисту прав споживачів апарату міськради і виконкому,
- начальник управління транспорту та телекомунікацій,
- начальник відділу з питань енергоменеджменту та впровадження енергозберігаючих технологій,
- начальник інспекції з благоустрою,
- начальник управління культури,
- начальник кадрової служби,
- начальник служби у справах дітей,
- начальник управління по роботі зі зверненнями громадян.

Рисунок 2.3 – Кадровий склад Виконкому КМР

Структура Виконкому КМР

Управління

- управління організаційно-протокольної роботи;
- юридичне управління;
- управління бухгалтерського обліку;
- управління економіки;
- управління розвитку підприємництва;
- управління капітального будівництва;
- управління комунальної власності міста;
- управління екології;
- управління культури;
- управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення;
- управління преси;
- управління по роботі зі зверненнями громадян;
- управління інформаційно-комунікаційних технологій виконкому міської ради;
- управління з питань реєстрації;
- управління бухгалтерського обліку;
- управління транспорту та телекомунікацій.

Департаменти:

- департамент освіти та науки,
- департамент розвитку інфраструктури міста,
- департамент фінансів,
- департамент соціальної політики;
- департамент регулювання містобудівної діяльності та земельних відносин,
- департамент у справах сім'ї, молоді і спорту,
- департамент адміністративних послуг.

Інші структурні підрозділи:

- кадрова служба виконкому міської ради;
- відділ планування та звітності;
- відділ з питань державного архітектурно-будівельного контролю;
- відділ з питань енергоменеджменту та впровадження енергозберігаючих технологій,
- відділ взаємодії з правоохоронними органами та оборонної роботи апарату міськради і виконкому;
- інформаційної діяльності та внутрішньої політики
- адміністративно-господарчий відділ;
- служба у справах дітей,
- відділ з питань захисту прав споживачів апарату міськради і виконкому;
- архівний відділ;
- інспекція з благоустрою.

Рисунок 2.4 – Організаційна структура Виконкому КМР

Особливості планової роботи Виконкому та його структурних підрозділів відображено на рис.2.5.

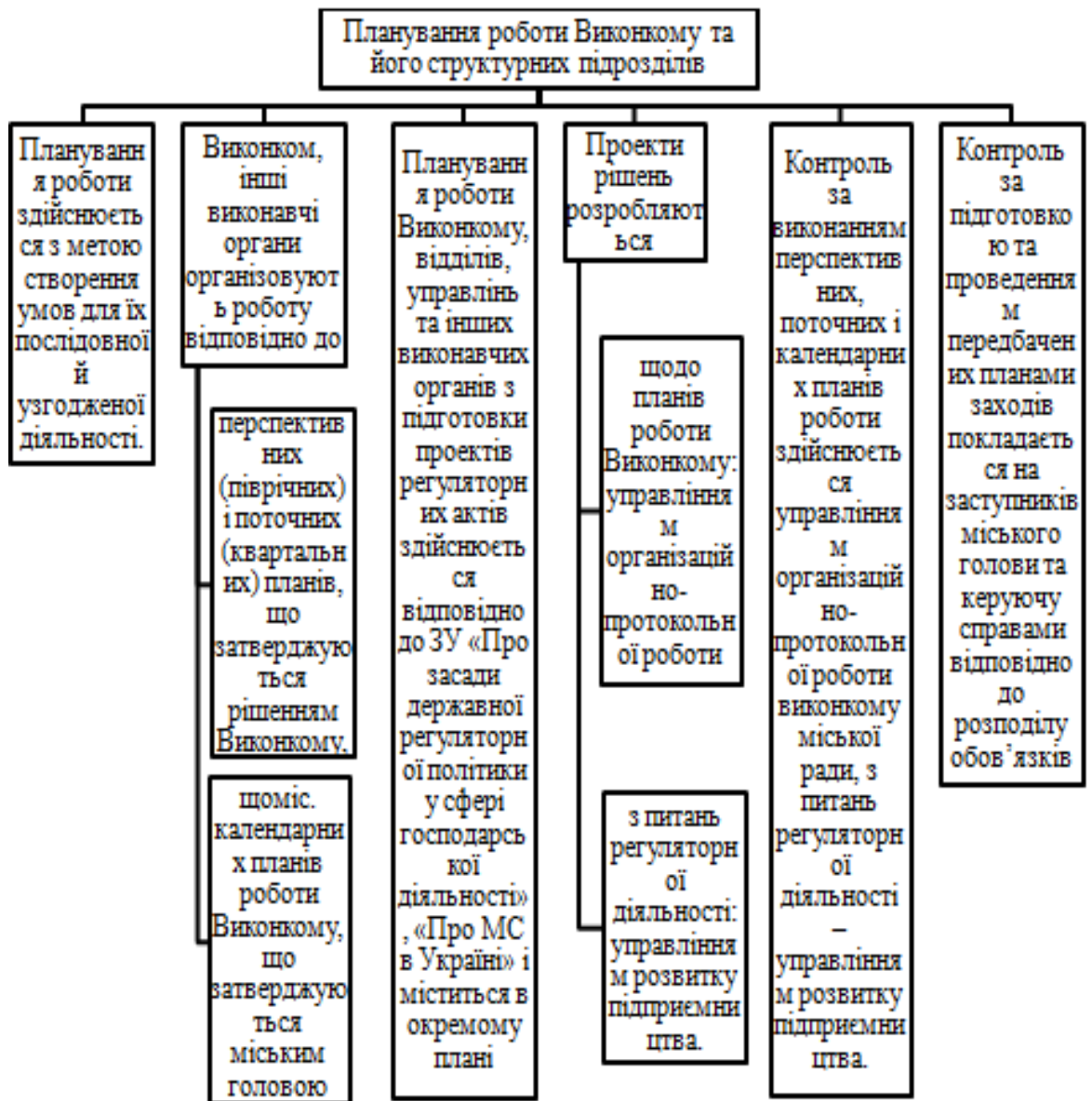

Рисунок 2.5 – Планування роботи Виконкому та його структурних підрозділів [40]

Велика частина роботи відділів виконкому пов'язана з веденням документації, тому варто більш детально зупинитись на особливостях організації діловодства в установі.

Так, робота зі службовими документами у Виконкомі проводиться відповідно до Інструкції з діловодства. Організаційними питаннями щодо

діловодства займається управління організаційно-протокольної роботи відповідно до Положення про нього.

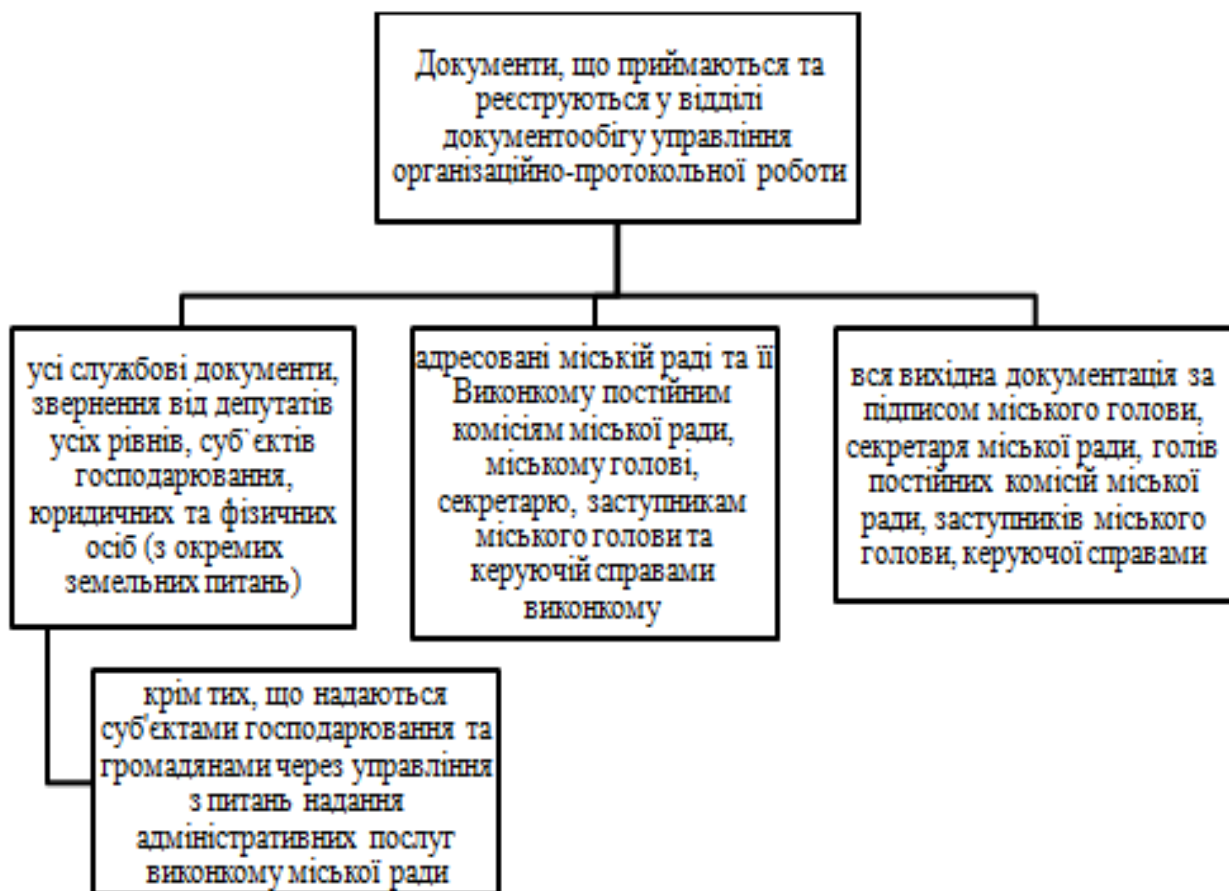

Рисунок 2.6 – Документи, що приймаються та реєструються у відділі документообігу [40]

При обслуговуванні документообігу у Виконкомі застосовується АС «Електронний документообіг», де обліковуються вхідна, вихідна кореспонденція та контролюється стан виконання контрольних документів. Службовий документ має відповідати вимогам Інструкції з діловодства [40].

Процедури проходження документів підлягають обов'язковому контролю.

Організація контролю у Виконкомі здійснюється на підставі Інструкції з діловодства. Безпосередній контроль за своєчасним виконанням та проходженням документів покладається на управління організаційно-протокольної роботи відповідно до Положення про нього [40].

Процедури контролю за обігом та виконанням документів у Виконкомі відображено на рис.2.7.

Рисунок 2.7 – Контроль за виконанням документів [40]

При прийнятті на службу в (library.nlu.edu.ua) ОМС присвоюються ранги у межах відповідної категорії посад (decentralization.gov.ua) [40].

Особливості присвоєння рангів посадовим особам наведено на рис. 2.9.

За рішенням ОМС створюється кадровий резерв для зайняття посад і просування по службі, який затверджується місцевим головою. До кадрового резерву зараховуються особи, які виявили бажання зайняти посаду ОМС і мають відповідну кваліфікацію та освіту або здобувають її (library.nlu.edu.ua) [40].

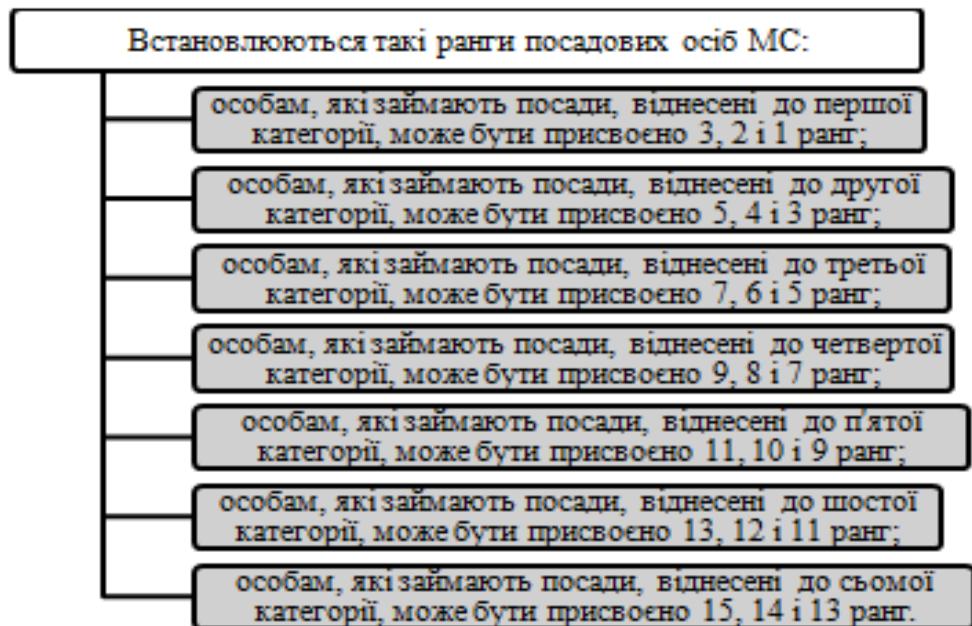

Рисунок 2.8 – Система рангів посадових осіб МС

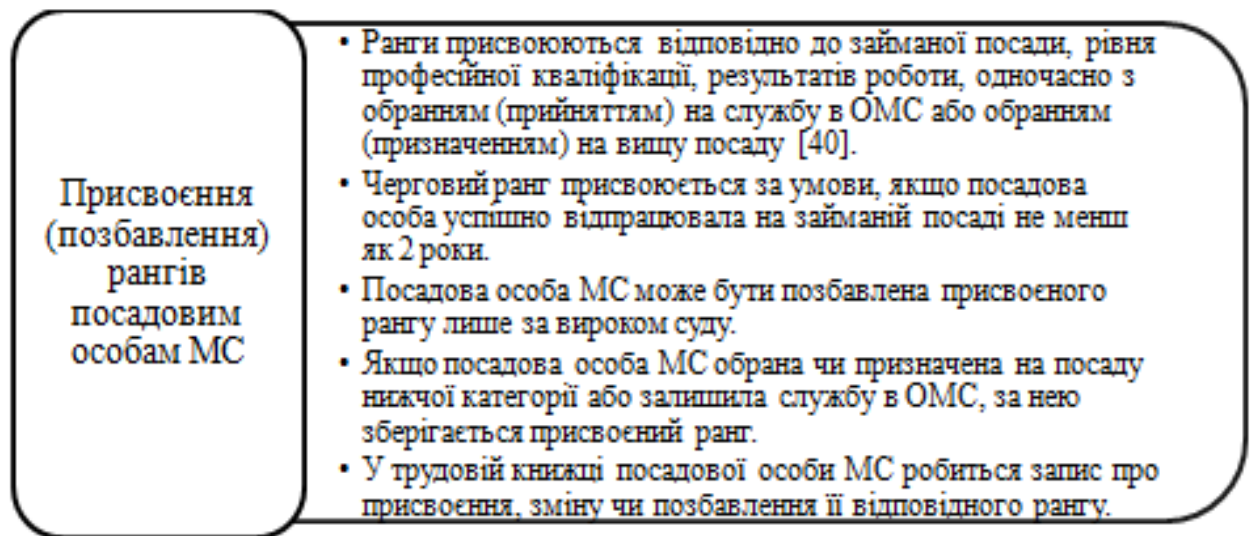

Рисунок 2.9 – Присвоєння рангів посадовим особам МС [40]

Кадровий резерв формується з:

- посадових осіб МС, які підвищили кваліфікацію або пройшли стажування і рекомендовані атестаційною комісією на вищі посади;
- державних службовців, які бажають перейти на службу в ОМС;
- спеціалістів виробничої, соціально-культурної, наукової та інших сфер, а також випускників навчальних закладів відповідного профілю.

Рисунок 2.10 – Категорії, з яких формується кадровий резерв в ОМС

Порядок формування та ведення кадрового резерву посадових осіб визначається відповідною радою.

Отже, діяльність виконавчого комітету Криворізької міської ради по управлінню видатками міського бюджету організована відповідно до законодавства України та місцевих нормативно-правових актів. Основними завданнями виконавчого комітету є розробка проекту міського бюджету, контроль за його виконанням, аналіз ефективності використання бюджетних коштів (fpk.in.ua) та прийняття рішень щодо (www.niss.gov.ua) розподілу бюджетних видатків.

Управління видатками міського бюджету відбувається в рамках певних фінансових процедур та процесів. Зокрема, для планування та контролю за видатками бюджету використовуються різноманітні звіти, звітність відповідних підрозділів та інші документи. Крім того, у виконавчому комітеті можуть бути встановлені окремі процедури затвердження та контролю за використанням бюджетних коштів на певні цілі або за певними програмами.

Департамент фінансів виконкому має відповідальність за управління бюджетом міста, що включає управління видатками. Основною метою департаменту фінансів є забезпечення ефективного та економного використання ресурсів міського бюджету, зокрема, контроль за видатками та оптимізація бюджетних програм.

Департамент фінансів забезпечує відповідне фінансування усіх міських програм та проєктів, включаючи розробку бюджетних розписів, відстеження виконання видатків та планування майбутніх бюджетних періодів. Для досягнення цих цілей, департамент фінансів проводить аналіз поточних та майбутніх витрат міста, зокрема, оцінює фінансову ефективність різних програм та проєктів та забезпечує раціональне використання ресурсів.

Департамент фінансів також відповідає за контроль за дотриманням бюджетних обмежень та стандартів, а також за взаємодію з іншими міськими департаментами та організаціями щодо фінансування проєктів та програм.

Крім того, департамент фінансів має важливу роль у забезпеченні прозорості та відкритості в управлінні бюджетом міста. Він забезпечує доступ до інформації про бюджетні видатки, проводить публічні обговорення та консультації щодо розподілу бюджетних ресурсів та забезпечує звітність про виконання бюджету міста [25].

2.2. Аналіз видатків бюджету міста Кривого Рогу

Особливості управління видатками МБ пропонуємо розглянути на прикладі міського бюджету м. Кривого Рогу. Для цього проаналізуємо їх в динаміці та структурі, за період аналізу візьмемо 2018-2020 рр. (табл. 2.1).

Дослідження розпочнемо з аналізу виконання плану фінансування видатків міською владою Кривого Рогу. З таблиці 2.1 видно, що протягом всього періоду дослідження мало місце недовиконання запланованих заходів, причому ситуація погіршується: якщо в 2018 та 2019 роках процент виконання видатків 96% (тобто недовиконані на 4%), то в 2020 році він складав вже 86% (недовиконання 14%).

Серед причин можна назвати те, що 2020 рік був складним і в економічному, і в соціальному плані не тільки для України, а й для світових економічних систем через епідемію ковіду. Протиепідемічні заходи та повний

локдаун зупинили ділову активність в тому числі і в Кривому Розі, а тому і коштів у міському бюджеті на забезпечення запланованих видатків менше. Проте варто звернути увагу, що недовиконання (хоча і на 10% менше) характерне для видатків міста і в доповідні 2018 та 2019 роках.

Надалі розглянемо процент невиконання видатків у розрізі галузей та напрямів фінансування. Станом на 2020 рік найменший процент виконання плану видатків має ЖКГ (75% виконання) та економічна діяльність (71%). Навіть фізкультура і спорт, які традиційно по рокам мають постійне недофінансування, проплачені приблизно на рівні попередніх 2018-2019 рр. (процент виконання 88%). Також суттєво недофінансована культура (85%) та інша діяльність (86%). Видатки з решти галузей виконано на 92-97%. Найбільший процент виконання плану мають видатки на державне управління та трансферти (по 97%).

Таблиця 2.1. – Аналіз виконання плану фінансування видатків бюджету м. Кривого Рогу за 2018-2020 рр.

№ з/п	Показники	2018р.			2019р.			2020р.		
		Заплановано	Виконано	% виконання	Заплановано	Виконано	% виконання	Заплановано	Виконано	% виконання
1	Державне управління	181461,4	179849,3	99,11	220252,2	215372,5	97,78	232 470,5	225948,7	97,19
2	Освіта	2289936,3	2240077,6	97,82	2669625,4	2634723	98,69	2 830 958,8	2653781,8	93,74
3	Охорона здоров'я	969358,8	941747,2	97,15	954066,8	929681,1	97,44	625 637,4	594488,3	95,02
4	Соц. захист та соц. забезпечення	436409,6	434212,2	99,5	359739,4	358349,2	99,61	433 318,8	400 181,50	92,35
5	ЖКГ	356923,7	332336,9	93,11	590936,1	578474,1	97,89	488 246,4	368295,4	75,43
6	Культура і мистецтво	103381,6	99801,2	96,54	146858,7	143569,1	97,76	133 297,8	114990,8	86,27
7	Фізична культура і спорт	85708,6	73016,3	85,19	147062,6	130683,3	88,86	128 792,8	113770,7	88,34
8	Економічна діяльність	887983,4	745154,2	83,92	1235094,1	1111621,9	90	2 127 350,3	1516984,3	71,31
9	Інша діяльність	121916	104307,2	85,56	113750,7	96111,9	84,49	121 941,9	106014,7	86,94
10	Міжбюджетні трансферти	2207482,8	2195 576,2	99,46	1622085	1573176,1	96,98	720 682,0	705662,4	97,92
11	Кредитування	666,4	646,1	96,95	1384,6	680,3	49,13	778,4	731,6	93,99
	Всього	7641228,5	7346724,3	96,15	8060855,6	7772442,6	96,42	7 843 474,9	6800850,2	86,71

Як видно з проведеного аналізу, говорити про ефективність витрачання коштів з бюджету Кривого Рогу поки зарано.

Наступним етапом аналізу пропонуємо вивчення динаміки фінансування видатків у розрізі видів діяльності міста.

Як видно з таблиці 2.2 та рис. 2.5, видатки міського бюджету мають нестійку динаміку: протягом 2019 року приростають на 5%, а за 2020 рік суттєво знижуються – на 12,5%. Як зазначалось вище, це зумовлено зниженням ділової активності міста, як наслідок – зменшенням доходних джерел, які забезпечують виконання видатків.

Таблиця 2.2. - Динаміка видатків за галузевою класифікацією міського бюджету м. Кривого Рогу за 2018-2020 рр.

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Відхилення, тис. грн.		Темп росту, %	
				2018-2019 рр.	2019-2020 рр.	2018-2019 рр.	2019-2020 рр.
Державне управління	179849,3	215372,5	225948,7	35523,2	10576,2	119,8	104,9
Освіта	2240077,6	2634723	2653781,8	394645	19058,8	117,6	100,7
Охорона здоров'я	941747,2	929681,1	594488,3	-12066,1	-335192,8	98,7	63,9
Соц захист та соц. забезпечення	434212,2	358349,2	400181,50	-75863	41832,3	82,5	111,7
ЖКТ	332336,9	578474,1	368295,4	246137	-210178,7	174,1	63,7
Культура і мистецтво	99801,2	143569,1	114990,8	43767,9	-28578,3	143,9	80,1
Фізична культура і спорт	73016,3	130683,3	113770,7	57667	-16912,6	179,0	87,1
Економічна діяльність	745154,2	1111621,9	1516984,3	366468	405362,4	149,2	136,5
Інша діяльність	104307,2	96111,9	106014,7	-8195,3	9902,8	92,1	110,3
Міжбюджетні трансферти	2195576,2	1573176,1	705662,4	-622400	-867513,7	71,7	44,9
Кредитування	646,1	680,3	731,6	34,2	51,3	105,3	107,5
Всього	7346724,3	7772442,6	6800850,2	425718	-971592	105,8	87,5

Наочно дані таблиці проілюстровано на рис. 2.11.

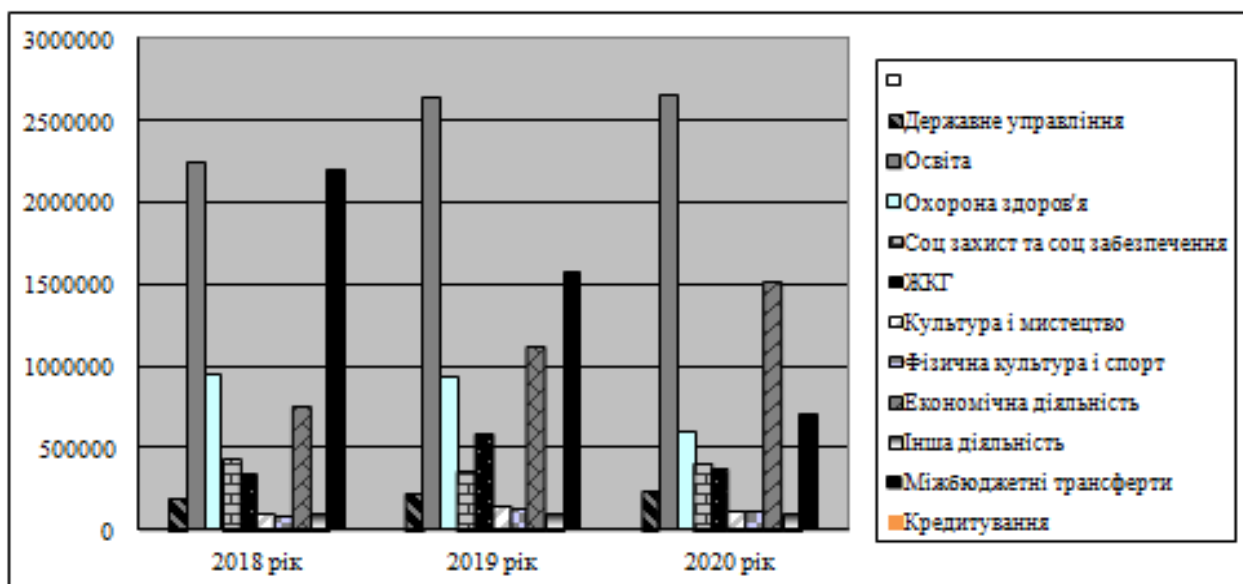

Рисунок 2.11 – Динаміка видатків м. Кривого Рогу за 2018-2020 рр.

Далі розглянемо тенденції щодо окремих видаткових статей, розмежувавши їх на соціальні та економічні видатки.

Щодо соціальних видатків, то слід відмітити, що за 2019 рік ця стаття суттєво просіла - на 17,5%. Проте на 2020 рік, не зважаючи на складну ситуацію в бюджеті, видатки на підтримку малозахищених категорій населення збільшено на 11,7%, що є позитивним. Кошти на освітню галузь, яка традиційно має значну підтримку з бюджету, мають тенденцію до стійкого росту: за 2019 рік на 17%, а за 2020 – на несуттєвих 0,7% (місто в 2020 році принаймні змогло зберегти фінансування галузі на минулорічному рівні).

Щодо інших галузей соціальної інфраструктури – культури, фізкультури та охорони здоров'я – то на них в 2020 році фінансування скорочено, і досить суттєво. Зокрема, по медичній сфері фінансування скорочено на 36%, [не \(fmo-journal.fizmatsspu.sumy.ua\)](http://fmo-journal.fizmatsspu.sumy.ua) зважаючи на те, що на цю галузь лягло основне навантаження щодо боротьби з ковідом (а це потребує додаткових коштів). Скорочення фінансування із міського бюджету культури, фізкультури та охорони здоров'я означає, що місцева влада виділяє менше коштів на підтримку цих сфер. Це призводить до зменшення кількості програм, заходів та послуг, які надаються жителям міста в цих галузях. Також може статися зниження рівня

якості цих послуг, тому що менше коштів буде виділятися на збереження і покращення обладнання, навчання фахівців та інші важливі потреби. Скорочення фінансування також може призвести до скорочення кількості працівників у цих сферах, що в свою чергу може погіршити рівень надання послуг та їх якість.

Слід звернути увагу на падіння більш ніж впововину (на 55%) фінансування міжбюджетних трансфертів, тобто це ті кошти, які надаються державним бюджетом на допомогу громадам у фінансуванні соціальних видатків (соціальні субвенції, допомоги учасникам АТО/ООС), а в 2020р. – медичної субвенції на підтримку лікарень. Оскільки державний бюджет також недоотримав доходів, тому очевидно і фінансування субвенцій також урізане. Тенденції по доходам міста ми розглянемо трохи нижче.

Щодо фінансування економічної сфери, то варто відмітити, що на економічну діяльність влада щороку збільшує виділення коштів : за 2019 р. – на 50%, за 2020 р – на 37%, що є свідченням її підтримки суб'єктів економіки. На іншу діяльність також збільшено видатки в 2020р – на 10%.

Щодо фінансування потреб ЖКГ, то варто відмітити таку тенденцію: протягом 2019 року вона отримала суттєву підтримку з бюджету у вигляді збільшення фінансування на 74%, проте вже в 2020 році воно скоротилось на 36%. Це є негативним, зважаючи, що це інфраструктурна галузь міста, і її недофінансування може призвести до погіршення життєвих умов містян. Зокрема, не виділяється достатня кількість коштів на підтримку житлового фонду, ремонт і утримання будинків, комунальні послуги та інфраструктуру. Це може призвести до погіршення стану житлового фонду, зниження якості комунальних послуг та інфраструктури. Недостатнє фінансування також може призвести до зниження мотивації працівників житлово-комунальної галузі, що може вплинути на якість надання послуг та швидкість їх надання. Недофінансування статей по ЖКГ може також спричинити незадовільний рівень життя мешканців міста, які можуть стикатися з проблемами, пов'язаними з поганим станом житла та недостатністю комунальних послуг.

Наступним кроком пропонуємо дослідження структури видатків, яке зможе розкрити пріоритетні напрями фінансування міської влади (табл. 2.3).

Таблиця 2.3. Аналіз структури видатків бюджету м. Кривого Рогу

Показник	2018 рік		2019 рік		2020 рік		Відхилення питомої ваги, %	
	Сума, тис. грн.	Пито ма вага, %	Сума, тис. грн.	Пито ма вага, %	Сума, тис. грн..	Пито ма вага, %	2018- 2019 рр.	2019- 2020 рр.
Державне управління	179849,3	2,4	215372,5	2,8	225948,7	3,3	0,3	0,6
Освіта	2240077,6	30,5	2634723	33,9	2653781,8	39,0	3,4	5,1
Охорона здоров'я	941747,2	12,8	929681,1	12,0	594488,3	8,7	-0,9	-3,2
Соц захист та соц. забезпечення	434212,2	5,9	358349,2	4,6	400181,50	5,9	-1,3	1,3
ЖКГ	332336,9	4,5	578474,1	7,4	368295,4	5,4	2,9	-2,0
Культура і мистецтво	99801,2	1,4	143569,1	1,8	114990,8	1,7	0,5	-0,2
Фізична культура і спорт	73016,3	1,0	130683,3	1,7	113770,7	1,7	0,7	0,0
Економічна діяльність	745154,2	10,1	1111621,9	14,3	1516984,3	22,3	4,2	8,0
Інша діяльність	104307,2	1,4	96111,9	1,2	106014,7	1,6	-0,2	0,3
Міжбюджетні трансферти	2195576,2	29,9	1573176,1	20,2	705662,4	10,4	-9,6	-9,9
Кредитування	646,1	0,0	680,3	0,0	731,6	0,0	0,0	0,0
Всього	7346724,3	100,0	7772442,6	100,0	6800850,2	100,0	0,0	0,0

Наочно структура видатків відображена на рис.2.12.

Аналізуючи дані табл. 2.3, видно, що найбільше видатків спрямовується галузь освіти (від 30% всіх видатків в 2018 р. до 40% в в 2020 р.), економічну діяльність (10-22% всіх видатків бюджету із максимальною часткою 22% в 2020р.), міжбюджетні трансферти (від 30% видатків в 2018 р до 10% на 2020 р), охорону здоров'я (спадання частки з 12% у 2018-2019 рр до 8% у ковідний 2020р).

Варто також зазначити, що видатки на соціальний захист складають в середньому до 5%, а ЖКГ до 7% сукупних видатків міського бюджету.

Культура та фізкультура у видатках традиційно займають трохи більше 1%. Кредитування не є популярним джерелом коштів для міської влади, тому і видатки на його обслуговування мізерні.

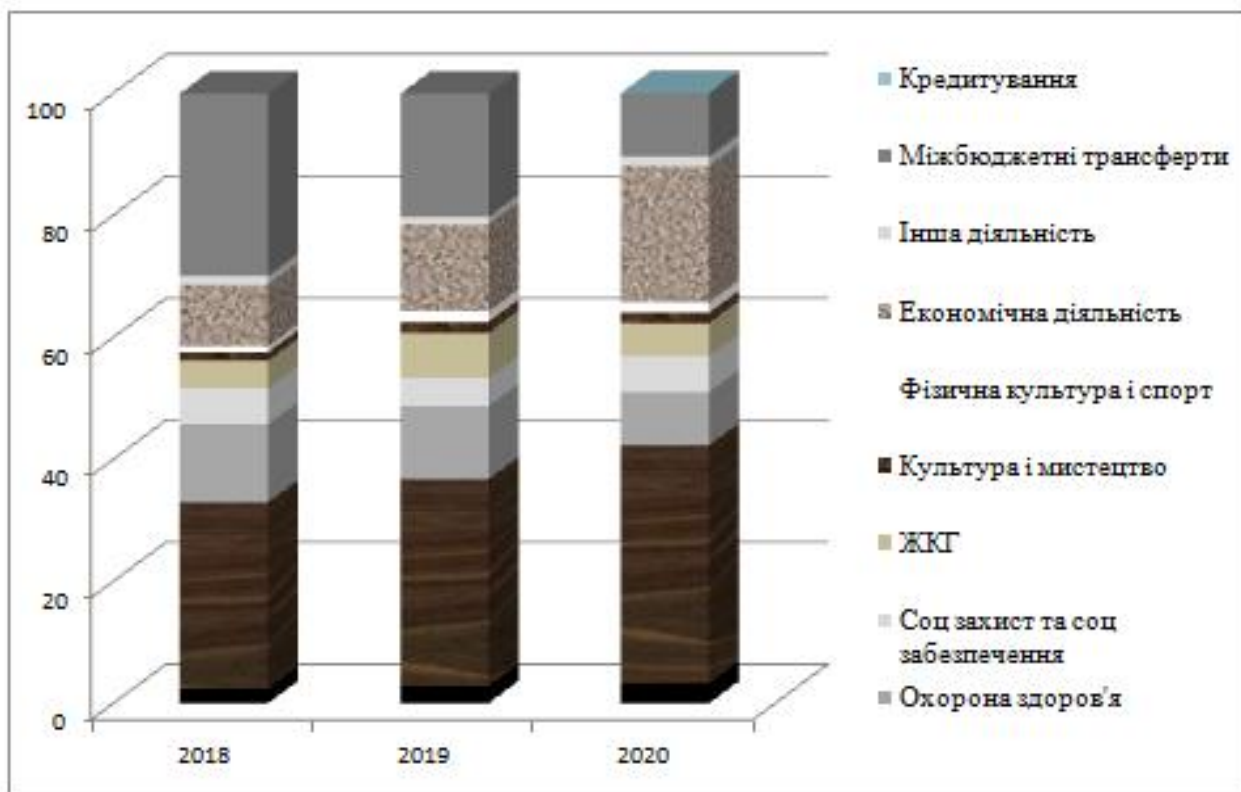

Рисунок 2.12 – Структура видатків бюджету м. Кривого Рогу

У ході проведеного аналізу з'ясувалось, що галузі соціальної інфраструктури (медицина, культура тощо) отримали фінансування практично на 30% менше. Це також стосується і ЖКГ, яка обслуговує комунальні потреби міста і є соціально значущою. До того ж є питання по фінансуванню соціальних програм за рахунок коштів трансфертів – чи дійсно держава суттєво зменшила надходження субвенцій.

Все це потребує порівняння ситуації з наявними доходними джерелами, щоб говорити про об'єктивність такої ситуації або навпаки, робити висновки про неефективний розподіл видатків.

Порівняння суми видатків із міського бюджету з сумою доходів може дати корисну інформацію про фінансову стабільність міста і його здатність до управління бюджетом. Якщо сума видатків **перевищує суму доходів, то** (buhgaltersosnitsa.wordpress.com) це може свідчити про те, що місто знаходиться в дефіциті, тобто витрачає більше, ніж заробляє. Це може призвести до зменшення рівня фінансової стабільності міста, відкладення виплат заборгованостей, скорочення витрат на соціальні програми та інші види послуг, що надаються містом. З іншого боку, **якщо сума доходів перевищує суму** (buhgaltersosnitsa.wordpress.com) видатків, то це може свідчити про те, що місто знаходиться в економічному зростанні, може збільшити інвестиції у соціальні програми, інфраструктуру та інші потреби міста. Також це може дати змогу зменшити податкові та інші бремена на мешканців міста. Тож, порівняння сум видатків із міського бюджету з сумою доходів може бути корисним інструментом для оцінки фінансової стабільності міста та його економічного стану. Тому наступним етапом аналізу пропонуємо розглянути структуру джерел доходів, якими здійснюється фінансування видатків МБ (табл. 2.4).

Таблиця 2.4. – Структура доходів міського бюджету м. Кривого Рогу за 2018-2020 рр.

Показник	Сума, тис. грн.			Питома вага, %		
	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Податкові надходження	3757032,1	5120138,6	5111817,9	51,7	65,1	77,6
Офіційні трансферти	3174012,7	2395611,1	1240576,7	43,7	30,5	18,8
Неподаткові надходження	278093,8	326355,2	200254,1	3,8	4,2	3,0
Цільові фонди	43353,0	15534,1	20809,9	0,6	0,2	0,3
Доходи від операцій з капіталом	8726,1	5464,6	16986,2	0,1	0,1	0,3
Всього	7261218,0	7863103,6	6590444,8	100,0	100,0	100,0

Наочно ілюструє дані таблиці рисунок 2.13.

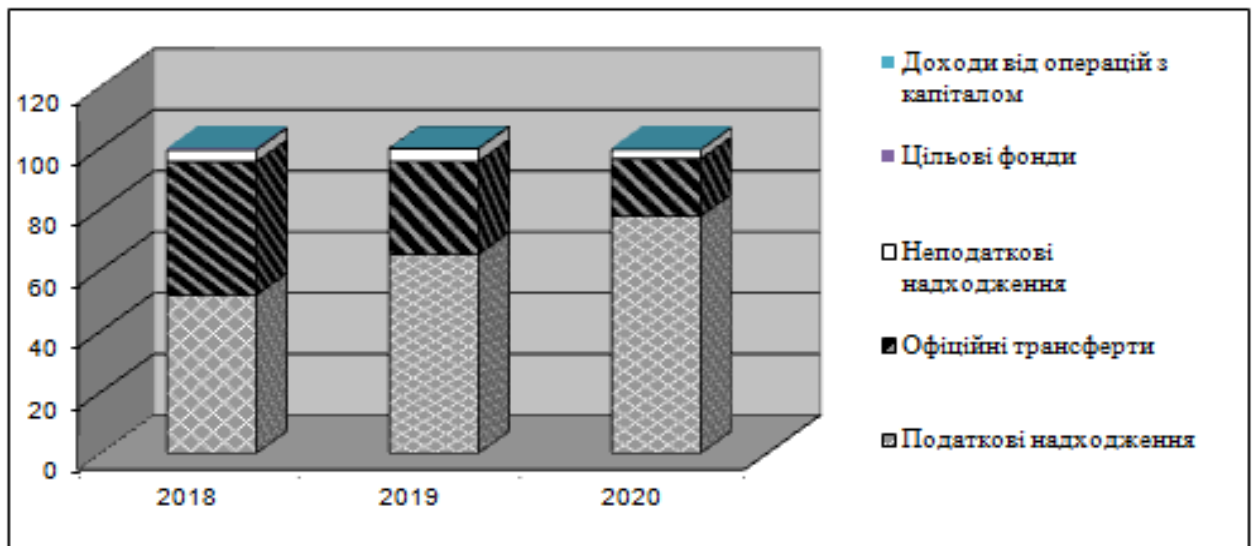

Рисунок 2.13 – Структура доходів бюджету м. Кривого Рогу

Як видно з таблиці 2.4 та рис. 2.13., загальні доходи міського бюджету мають тенденцію до зниження, і в 2020 році складають найменший обсяг за весь період дослідження. Крім того, частка трансфертів, які надходять від держави на фінансування соціальних програм, з року в рік суттєво зменшується: якщо в 2018 році вона складала 43% всіх доходів, то в 2020 році – лише 18%. Тобто міська влада змушена фінансувати всі потреби громади (статті видатків) власними коштами, а це за рахунок в основному податкових надходжень, оскільки вони займають основне місце в структурі доходів – 77,6%.

Складається ситуація: щоб профінансувати в повному обсязі галузі соціальної інфраструктури, треба збільшити власні кошти бюджету, що означає збільшити податковий тиск на громаду (що не є оптимальним виходом з ситуації), або чекати субвенції з державного бюджету (а їх суттєво зменшено через нестачу коштів у держави: 18% в 2020 році – це запланований максимум). Тому виходить, що підтримку незахищених верств населення (соц. захист та соц. забезпечення), міська влада профінансувала власними коштами бюджету, а на інші соціальні галузі, які зазвичай підтримувались трансфертами, фінансування було зменшено. Тобто міська влада повинна обирати, які напрями діяльності міста варто підтримати видатками з бюджету в першу чергу. Тобто

ситуація зі зменшенням видатків окремим напрямом діяльності міста є об'єктивною.

Підсумовуючи можна визначити, що протягом усього періоду дослідження відбувалось недофінансування запланованих бюджетом заходів, і ця тенденція загострюється з кожним роком. Якщо в 2018 та 2019 роках було виконано лише 96% запланованих видатків (тобто 4% залишилися невиконаними), то в 2020 році ця цифра впала до 86% (недосягнення становило 14%). Це можна пояснити тим, що 2020 рік був складним як для України, так і для світових економічних систем, через епідемію COVID-19, що спричинила введення протиепідемічних заходів та повний локдаун, що призвело до зупинення ділової активності в тому числі і в Кривому Розі. Це спричинило зменшення коштів у міському бюджеті, що були призначені для забезпечення запланованих видатків.

Проте важливо зазначити, що недосягнення плану (навіть на 10% менше) було характерним для видатків міста і в «доковідні» 2018 та 2019 роках. Найнижчий рівень виконання плану видатків мав ЖКГ (75% виконання) та економічна діяльність (71%).

Аналіз доходної частини дозволяє констатувати, що для забезпечення повного фінансування соціальної інфраструктури, міська влада повинна збільшити свій внутрішній бюджет, що призведе до збільшення податкового тиску на населення (що не є оптимальним рішенням), або чекати на субвенції з державного бюджету (але це не є надійним, оскільки їх обсяг зменшився через нестачу коштів у державі – у 2020 році було сплановано найбільшу суму в розмірі 18%). Таким чином, місцева влада була змушена фінансувати соціальний захист та соціальне забезпечення власними коштами бюджету, тоді як фінансування інших соціальних галузей, які зазвичай отримували трансферти, було зменшено.

3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИДАТКАМИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

3.1. Можливі проблеми в управлінні видатками місцевих бюджетів та шляхи їх вирішення

Можливі проблеми в управлінні видатками місцевих бюджетів включають недостатню прозорість та відповідальність, недостатню увагу до потреб громади, нездатність до планування та ефективного використання ресурсів, а також недостатню увагу до досягнення результатів.

Управління видатками є значущою частиною бюджетного менеджменту. Метою проведення бюджетного менеджменту місцевого рівня є забезпечення оптимізації у фінансуванні видатків з МБ. У цьому контексті завдання ОМС полягає у пошуку напрямів підвищення ефективності управління видатками МБ [29].

Як відомо, видатки МБ ілюструють процеси, що відбуваються в громаді, оскільки статті видатків або напрями фінансування свідчать про проблеми в економічному та соціальному плані, які хвилюють населення і потребують коштів. Видатки чинять істотний вплив на рівень заможності населення та його забезпеченість соціальними благами: освітніми, медичним, культурними, комунальними тощо [29].

Результат від управління видатками МБ багато в чому залежить від того обсягу ресурсів, які є в бюджеті на їх фінансування та обґрунтованого розподілу таких ресурсів між напрямками діяльності території, які відображаються певними статтями видатків. Тому актуальною постає проблема оптимальності розподілу доходних джерел за напрямками видатків та оцінка ефективності здійснення видаткових зобов'язань ОМС. Тобто такого розподілу, який дозволить при обмежених бюджетних коштах реалізувати більшу кількість програм фінансування і при цьому досягти максимального ефекту

(підвищення розвитку певної галузі, добробуту населення тощо) [61].

1) Однією з проблем, яка перешкоджає ефективному управлінню видатками МБ, є незгодженість законодавства щодо регулювання міжбюджетних відносин та нечіткість механізмів існування делегованих повноважень як інституту (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Характеристика проблеми незгодженості міжбюджетних відносин [61]

І все це зменшує ефективність виконання ОМС бюджету за видатками [61].

Така система міжбюджетних відносин є важкою з точки зору користування нею. МБ в цій системі майже завжди відчувають дефіцит ресурсів на виконання повноважень, бо обсяг делегованих завжди перевищує обсяг власних повноважень.

Тому доцільно переглянути існуючий механізм міжбюджетного регулювання в контексті того, що делегувати варто тільки ті повноваження ОВВ, які ефективніше можуть бути виконані на місцевому рівні [2].

Загалом, обґрунтований розподіл повноважень між ОВВ та МС повинен відбуватись з урахуванням як державних, так і територіальних інтересів. Це дозволить підвищити якість видаткової частини МБ з позицій реальності її

виконання та отримання позитивного ефекту для господарства громади. Варто також відкоригувати процедурні питання щодо бюджету розвитку: регламентувати на нормативному рівні його матеріальне відображення [2].

Напрямами щодо реформування МБ можуть бути наступні (рис. 3.2).

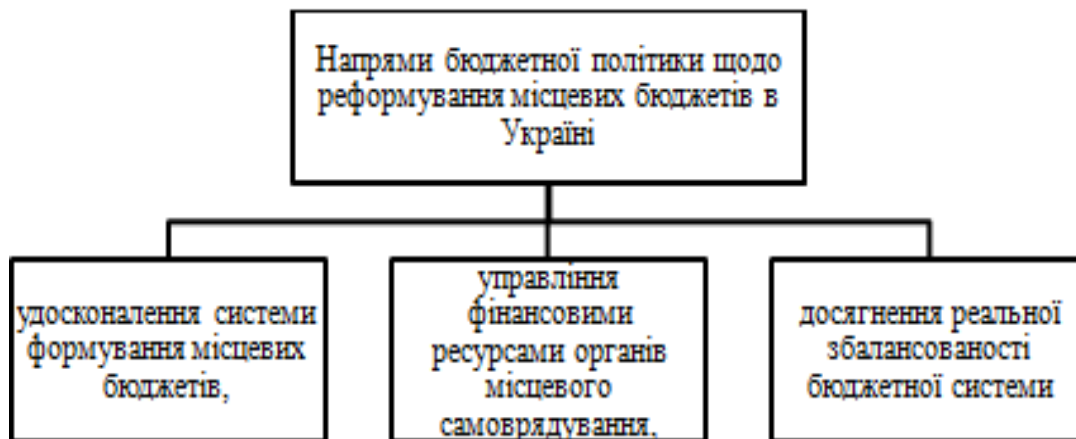

Рисунок 3.2 – Напрямы реформування МБ[2]

Звертаючись до світової практики ресурсного забезпечення МС слід мати на увазі фактори, які варто враховувати при проведенні реформ в цій сфері [2] (рис. 3.3).

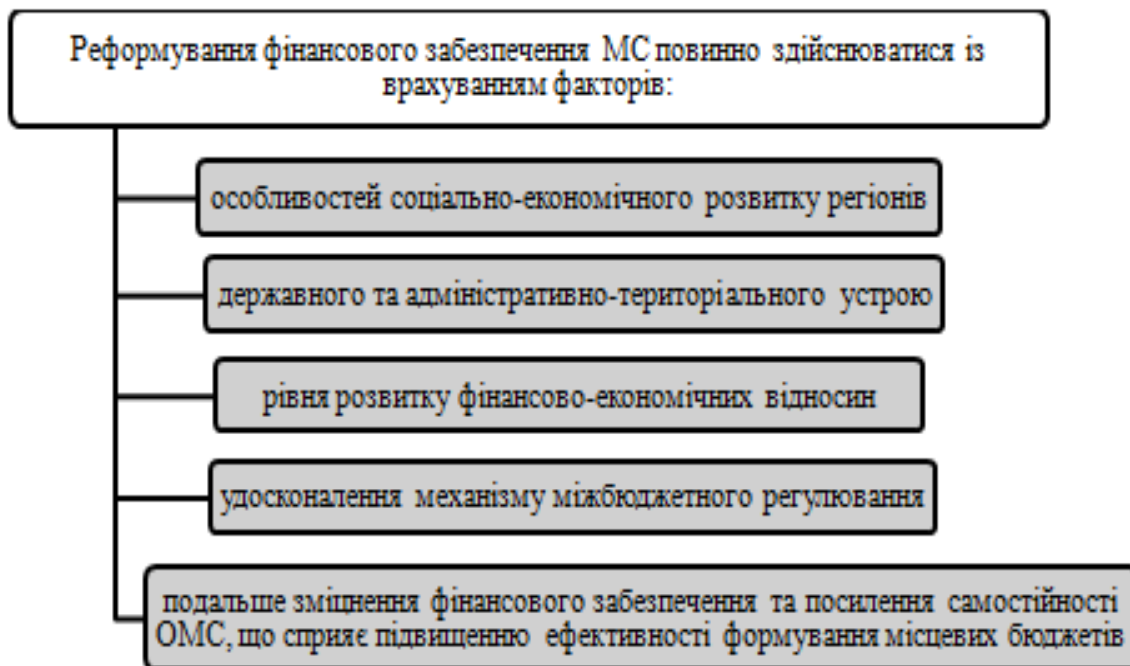

Рисунок 3.3 – Фактори впливу на фінансове забезпечення МБ [2]

2) Актуальною проблемою також є забезпечення чесних і обґрунтованих

співвідношень у забезпеченості бюджетними ресурсами всіх регіонів країни. Практикою доведено, що потреби деяких території свідомо нехтуються через розподіл бюджетного фінансування між регіонами в ручному режимі. Це при тому, що є законодавчо встановлені нормативи: фінансовий норматив бюджетної забезпеченості та формула розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до державного бюджету) між державним та місцевими бюджетами (diplomba.ru) [18].

3) Також існує проблема недосконалості механізму регулювання витрачання бюджетних коштів та неефективної роботи відповідних інституцій, які обслуговують реальний сектор економіки, через що проблематично забезпечувати ефективність витрачання фінансових ресурсів бюджету. А це стримує розвиток країни [2]. Часто відбуваються випадки нераціонального витрачання фінансових ресурсів бюджетів через такі кроки (рис. 3.4).

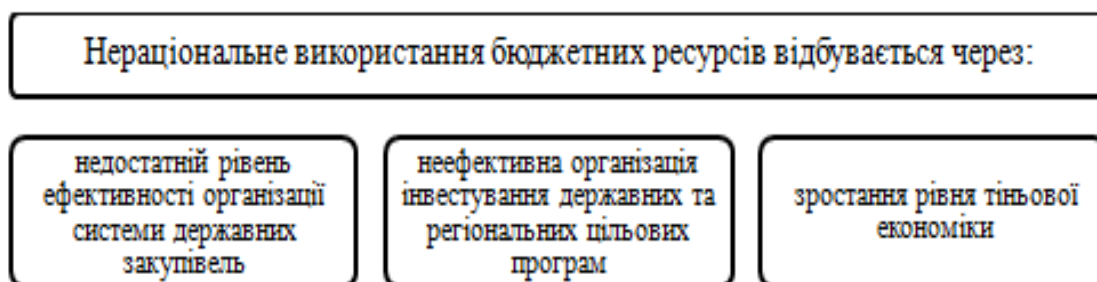

Рисунок 3.4 – Шляхи нераціонального використання бюджетних коштів

У сукупності вони перешкоджають нормальному бюджетному регулюванню. Викладене свідчить про необхідність реформування інституцій, які відповідальні за управління видатками бюджетів [2].

4) Ще одна тенденція у структурі видатків МБ, яка свідчить про неефективне управління видатками - це практично щорічне збільшення частки видатків на соц. захист та забезпечення. З точки зору раціональності – це звичайне проїдання коштів, що в майбутньому не принесе жодного позитивного ефекту (порівняння – вкладені кошти в економіку забезпечать її зростання, наслідком чого стане збільшення податків до бюджетів усіх рівнів та зростання ВВП). До того ж, у соціальному плані такі видатки дають досить

незначний ефект в контексті покращення рівня життя населення і до того ж формують певну залежність від такої допомоги [2].

Тому система надання соціальної допомоги з бюджету є застарілою і потребує якісного реформування, що б забезпечувало можливість її надання з урахуванням отримуваних доходів та ретельнішого моніторингу соціального становища. Тобто застосувати принцип оптимізації, щоб стабілізувати кошти в таких фондах соціальної допомоги, особливо з огляду на існуючий дефіцит коштів за цим напрямом видатків [2].

5) В структурі бюджетів останнім часом спостерігається негативна тенденція, коли видатки зростають порівняно більш високими темпами, ніж доходи. Для запобігання перекосу в забезпеченні видаткових статей ресурсами, варто вжити певних заходів [2].

Для цього БКУ пропонує використання методу ПЦМ для більш прозорого розподілу бюджетних коштів за статтями видатків. До того ж ПЦМ має певні важелі для контролю за ефективністю їх здійснення.

Серед шляхів покращення управління видатками МБ варто виділити й наступне.

В контексті забезпечення видаткових статей стабільною доходною базою доцільним є збільшення результативності застосування фіскальних інструментів. Це підвищить узгодженість між різними рівнями МС щодо взаємного виконання повноважень, забезпечить можливість планування податкових надходжень тощо [2].

Політику децентралізації, яка показала свою ефективність, зокрема й в контексті бюджетної сфери, варто продовжувати ще більш послідовно. Її важелі доцільно застосовувати й при узгодженні для кожного рівня МБ своєї структури доходної частини [2] (рис. 3.5).

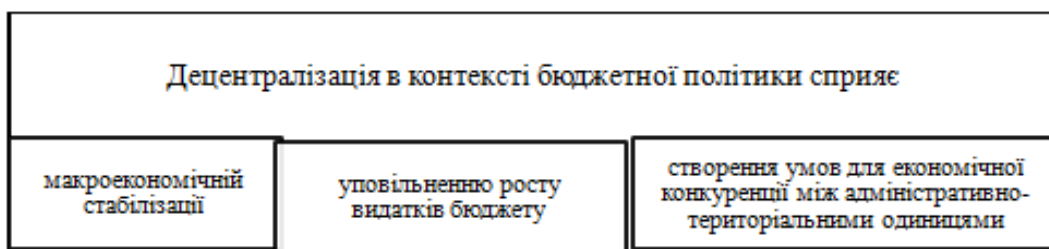

Рисунок 3.5 – Переваги децентралізації для бюджетної політики [2]

Підвищення ефективності витратів МБ як позитивний наслідок матиме збільшення рівня виконання стратегічних завдань розвитку регіону. З цією метою слід розробити бюджетні стратегії з урахуванням моментів [2] (рис. 3.6).

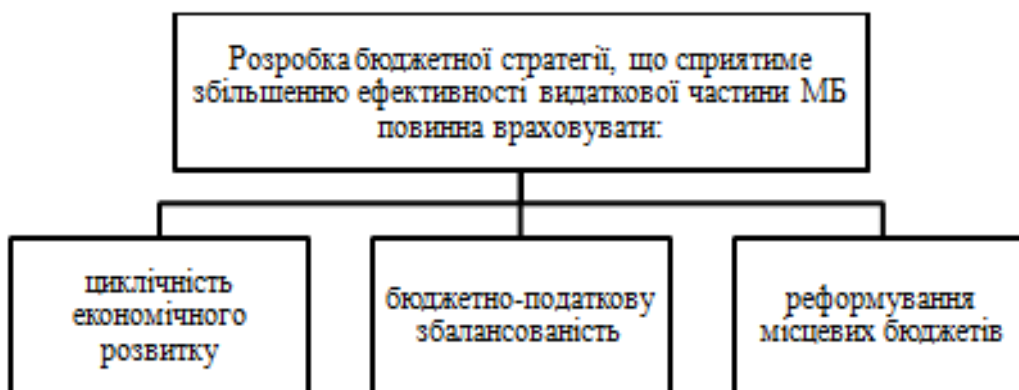

Рисунок 3.6 – Аспекти бюджетної стратегії щодо збільшення ефективності витратів МБ [2]

Зважений розподіл повноважень між ОМС та ОБВ за принципом субсидіарності та децентралізації повинен враховувати [2] (рис. 3.7).

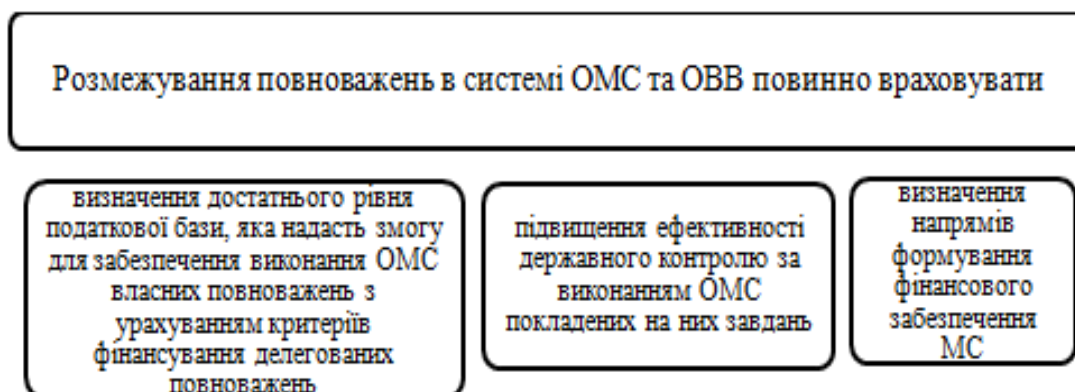

Рисунок 3.7 – Чинники впливу на процеси розмежування повноважень ОМС і ОБВ [2].

Враховання цих аспектів при розведенні повноважень між ОМС і ОВВ сприятиме більш якісному наданню публічних послуг, як наслідок, задоволенню інтересів жителів громад [2].

Важливим є заохочення ОМС будувати власні бюджети з використанням ПЦМ [2] (рис. 3.8).

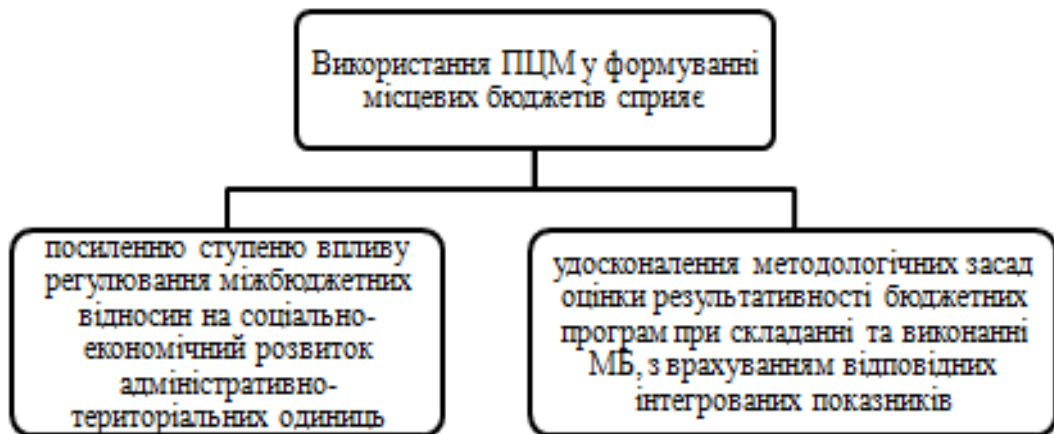

Рисунок 3.8 – Переваги використання ПЦМ у бюджетному плануванні

Це дасть змогу забезпечувати рівновагу бюджетів завдяки регулюванню обсягів та структури складових МБ [2].

Доцільним також є провести заходи, представлені на рис. 3.9.

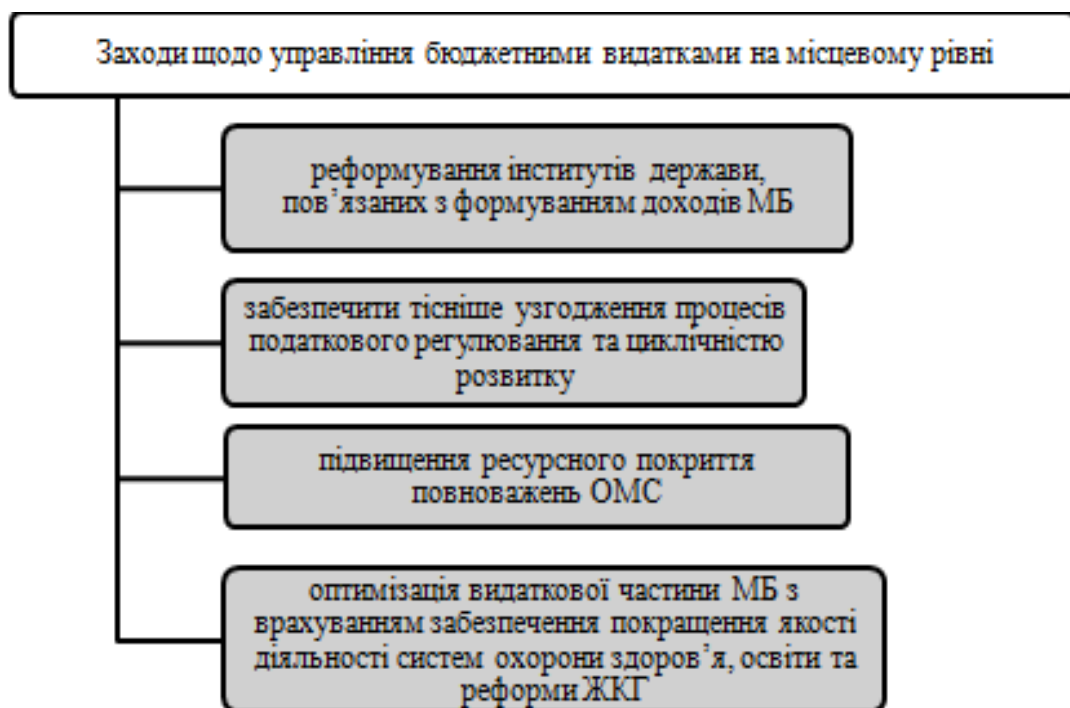

Рисунок 3.9 – Заходи щодо управління видатками МБ [2]

Відповідно у перспективі доцільно проводити дослідження щодо створення стабільної та міцної системи функціонування видатків МБ, яка буде запорукою ефективної реалізації регіональної політики і забезпечить фінансову стійкість населених пунктів [17].

3.2. Напрями удосконалення використання коштів місцевих бюджетів з урахуванням пріоритетів післявоєнного розвитку України

Удосконалення використання коштів місцевих бюджетів (www.economy.nayka.com.ua) можна здійснити через упровадження наступних пріоритетних напрямів післявоєнного розвитку:

1. Розвиток інфраструктури. Один з пріоритетів післявоєнного розвитку країни - це розвиток інфраструктури. Місцеві бюджети можна використовувати на побудову та реконструкцію доріг, мостів, залізничних станцій, аеропортів, водопроводів, каналізації тощо. Розвиток інфраструктури забезпечить ефективніше функціонування місцевих господарських структур, підвищить рівень життя мешканців та сприятиме економічному зростанню.

2. Підтримка малих та середніх підприємств. Місцеві бюджети можуть бути використані на підтримку малих та середніх підприємств, що сприятиме розвитку місцевої економіки. Це можна здійснити через виділення фінансових коштів на (lib.pu.if.ua) створення нових робочих місць, надання пільг та привілеїв підприємствам, підтримку інновацій та технологічного розвитку.

3. Розвиток освіти. Освіта є важливим фактором розвитку будь-якої країни. Завдяки розвитку освіти можна підвищити рівень кваліфікації населення, що сприятиме підвищенню рівня життя. Місцеві бюджети можуть бути використані на реконструкцію та модернізацію шкіл, коледжів та університетів, створення бібліотек та навчальних центрів.

4. Розвиток культури та туризму. Розвиток культури та туризму також може бути важливим напрямом використання коштів місцевих бюджетів.

Можна здійснювати витрати на реставрацію та збереження культурної спадщини, створення туристичної інфраструктури та залучення інвестицій у розвиток туризму.

5. Підтримка соціальної сфери. Важливим напрямом використання коштів місцевих бюджетів є підтримка соціальної сфери, зокрема, на охорону здоров'я, соціальний захист, культуру та спорт. Можна виділяти кошти на встановлення та утримання медичних закладів, підтримку соціальних програм, підтримку спортивних заходів та фізкультурно-оздоровчих заходів.

Використання коштів місцевих бюджетів має бути спрямоване на підвищення ефективності витрачання коштів та досягнення конкретних результатів, що відповідають пріоритетам розвитку країни. Крім того, необхідно враховувати побажання та потреби членів громад, забезпечуючи їх участь у прийнятті рішень та контролі за використанням коштів місцевих бюджетів [66].

Відтак, зміни в управлінні видатками місцевих бюджетів після війни можуть бути значними. При цьому, важливо забезпечити ефективне використання бюджетних ресурсів для задоволення потреб населення та library.nlu.edu.ua економіки в умовах обмежених фінансових ресурсів. У табл. 3.1 систематизовані зміни, що передбачаються в управлінні видатковою частиною місцевих бюджетів у післявоєнний період.

Через військові дії відбулася деіндустріалізація економіки. Багато промислових підприємств постраждали або фізично, або логістично. Підприємства інших галузей економіки також зазнали руйнацій, якщо не мали можливості релокуватися. Це стало вагомою причиною скорочення доходної частини бюджетів усіх рівнів. Отримання фінансування для відновлення місцевих громад після війни може бути складним завданням. Тому необхідно розглянути альтернативні джерела фінансування:

Джерело: систематизовано автором за даними із [67]

– урядові програми: уряди часто надають фінансування для відновлення після війни через різні програми. Варто дізнатися про такі програми, які можуть

допомогти місцевим громадам у відновленні після війни. Можна звернутися до місцевих чиновників або шукати інформацію в Інтернеті;

Таблиця 3.1 - Зміни, що передбачаються в управлінні видатковою частиною місцевих бюджетів у післявоєнний період

Зміна 1	Сутність зміни 2
Збільшення видатків на відновлення інфраструктури та соціальної сфери	Після війни можуть бути необхідні значні ресурси на відновлення пошкодженого місцевого середовища та інфраструктури. Це може включати відновлення доріг, мостів, шкіл, лікарень та іншої інфраструктури.
Зменшення видатків на розвиток	У зв'язку зі збільшенням видатків на відновлення, деякі програми розвитку можуть зазнати скорочень або зупинитися повністю.
Збільшення видатків на безпеку	Після війни можуть бути необхідні додаткові ресурси на забезпечення безпеки населення та контроль за безпечністю державних кордонів. Це може включати збільшення видатків на місцеві силові структури.
Збільшення видатків на соціальну допомогу	Після війни можуть бути значні потреби у соціальній допомозі, такі як допомога біженцям, соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям та інші програми.
Збільшення уваги до ефективного управління видатками	Після війни можуть з'явитися більші вимоги до ефективного управління місцевими бюджетами та дотриманням фінансової дисципліни, оскільки фінансові ресурси можуть бути обмеженими, але потреби населення та економіки можуть бути значними. У зв'язку з цим можуть з'явитися нові вимоги до контролю за використанням бюджетних коштів та збільшення транспарентності управління місцевими фінансами.

Продовження табл. 3.1

1	2
Збільшення видатків на охорону здоров'я	Після війни можуть збільшитися потреби у медичній допомозі та охороні здоров'я населення. Це може включати збільшення видатків на лікарні, медичне обладнання та персонал.
Збільшення видатків на культуру та мистецтво	Після війни можуть з'явитися потреби у підтримці культурного життя та мистецтва в місцевості, оскільки це може сприяти відновленню соціального життя та зміцненню ідентичності населення.
Зменшення видатків на бюрократію	Після війни може з'явитися більша потреба у зменшенні витрат на бюрократію та оптимізації управління місцевими бюджетами. Це може включати зменшення кількості державних службовців та оптимізацію процесів управління бюджетом.

– фінансування від міжнародних організацій: ряд міжнародних організацій надають фінансову допомогу для відновлення після конфліктів.

Такі організації, як ООН, Червоний Хрест, можуть допомогти з фінансуванням відновлення після війни;

- благодійні фонди та організації: окремі благодійні організації надають фінансову допомогу для відновлення місцевих громад після війни. Такі фонди можна знайти в Інтернеті або звернутися до місцевих благодійних організацій;

- краудфандинг може бути ефективним інструментом для збору грошей на проекти відновлення місцевих громад після війни. Можна створити кампанію на платформі краудфандингу та запросити людей з усього світу пожертвувати на проекти відновлення місцевих громад;

- локальні джерела фінансування: місцеві громади можуть також звернутися до локальних джерел фінансування, таких як місцеві бізнеси, меценати, благодійні фонди тощо. Можна організувати збір коштів у місцевій громаді, провести благодійний аукціон або концерт, щоб зібрати кошти на відновлення місцевих інфраструктурних об'єктів, будівництво житла для внутрішньо переміщених осіб та інші потреби;

- кредити та позики: місцеві громади можуть звернутися до банків та інших фінансових установ для отримання кредитів або позик на відновлення після війни. Однак, перед тим як брати позики, потрібно ретельно оцінити здатність громади повернути кредит, щоб уникнути збільшення боргового навантаження на майбутнє [66].

Важливо мати план дій та чітко визначити потреби громади, а також розробити проект відновлення, щоб впевнитися, що фінансові ресурси будуть використані максимально ефективно. Також потрібно враховувати правові та регуляторні аспекти, щоб не порушувати законодавство під час збору коштів та виконання проектів відновлення.

Управління видатками місцевих бюджетів у післявоєнний період може бути складним і пов'язане з ризиками. Найбільш імовірні ризики включають: фінансові, безпекові, соціальні й політичні ризики.

Фінансові ризики: після війни економіка України, скоріше за все, буде нестабільною, що, найбільш імовірно, призведе до скорочення бюджетних

доходів та зростання витрат. Це може призвести до дисбалансу бюджету та збільшення боргового навантаження.

Ризики безпеки: післявоєнний період може бути пов'язаний зі збільшенням кримінальної активності, корупції та інших небезпек для громади. Це може вплинути на планування бюджету та його виконання.

Ризики соціальної стабільності: післявоєнний період може бути складним для громади, особливо для тих, хто постраждав від конфлікту. Недостатня підтримка цих людей може призвести до зростання соціальної напруженості та інших соціальних проблем, які можуть вплинути на витрати місцевого бюджету.

Політичні ризики: у післявоєнний період політична ситуація може бути нестабільною, що може призвести до змін у владі та змін у плануванні та виконанні бюджету.

Для управління вище визначеними ризиками, пов'язаними з управлінням видатками місцевих бюджетів у післявоєнний період, можна застосувати наступні підходи:

1. Планування бюджету: необхідно ретельно планувати бюджет та виконання проєктів, приділяючи особливу увагу доходам та витратам, щоб забезпечити баланс.

2. Моніторинг та оцінка ризиків: необхідно ретельно моніторити та оцінювати ризики, пов'язані з управлінням бюджетом, та вживати заходів для їх запобігання або зменшення.

3. Розумне управління витратами: необхідно ефективно використовувати кошти місцевого бюджету, уникати непотрібних витрат та забезпечувати ефективну роботу місцевих органів влади.

4. Залучення громади та стейкхолдерів: важливо залучати громаду та інших зацікавлених стейкхолдерів до процесу планування та виконання бюджету, щоб забезпечити зрозумілість та підтримку громади.

5. Розумне інвестування: важливо інвестувати кошти місцевого бюджету в проєкти, які мають високу соціальну та економічну ефективність та можуть сприяти відновленню економіки та соціальної інфраструктури.

6. Планування на кризовий випадок: важливо мати план дій на випадок кризи, щоб вчасно реагувати на несподівані події та забезпечити ефективне управління бюджетом у незвичних обставинах.

7. Аудит: проведення аудиту фінансової діяльності місцевих органів влади може допомогти виявити порушення, помилки та ризики, що можуть бути непоміченими при звичайному моніторингу.

8. Регулярна звітність: регулярне складання та публікація звітів про витрати місцевого бюджету може забезпечити прозорість та відкритість в управлінні бюджетом перед громадою та іншими зацікавленими стейкхолдерами.

9. Економія: економія на видатках, які не є необхідними та не мають великої соціальної чи економічної важливості, може зменшити витрати місцевого бюджету та забезпечити ефективне використання ресурсів. Видатки, які можуть бути скореговані або зменшені, це:

– адміністративні витрати: можуть включати витрати на зарплати працівників, оренду офісних приміщень та інші витрати, пов'язані зі зберіганням та обробкою документів. Використання електронних систем та зменшення кількості працівників, які працюють з паперовими документами, може допомогти знизити ці витрати;

– транспортні витрати: можуть включати витрати на паливо, обслуговування транспортних засобів та інші витрати, пов'язані з перевезенням працівників комунальних підприємств та матеріалів. Заміна застарілих транспортних засобів на більш економічні та зменшення кількості поїздок, наприклад, персоналом виконкому, які не є необхідними, можуть допомогти знизити ці витрати;

– матеріально-технічні запаси: це може включати витрати на придбання та зберігання різних матеріалів та обладнання. Аналіз потреб та зменшення кількості запасів, які не є необхідними, можуть допомогти знизити ці витрати;

– рекламні та маркетингові витрати: можуть включати витрати на рекламу та просування місцевих програм та послуг. Оцінка ефективності рекламних кампаній та зменшення кількості розміру рекламних бюджетів можуть допомогти знизити ці витрати;

– інвестиції в проекти, які не мають гарантованої економічної вигоди: деякі проекти можуть бути вартісними, але їхній дохід не може бути гарантованим. У таких випадках можна переглянути пріоритети та виділити кошти на проекти, які мають більший потенціал для приносу прибутку;

– витрати на послуги зовнішніх постачальників: можуть включати витрати на аутсорсинг певних послуг, які можуть бути здійснені внутрішніми ресурсами. Оцінка можливості внутрішнього здійснення цих послуг та розгляд альтернативних постачальників можуть допомогти знизити ці витрати;

– витрати на процеси, які не є ефективними: це може включати витрати на процеси, які потребують багато часу та ресурсів, але не приносять значного ефекту. Оцінка процесів та виконання аудиту можуть допомогти виявити ефективність та зменшити витрати на невідповідні процеси.

10. Співпраця та партнерство: співпраця та партнерство з іншими місцевими органами влади, державними установами та приватним сектором може допомогти виконати проекти більш ефективно та економічно.

11. Інвестування в людський капітал: інвестування в освіту, кваліфікацію та розвиток кадрів може забезпечити більш ефективне управління місцевим бюджетом, яке відповідає сучасним вимогам та технологіям.

12. Створення резервних фондів: створення резервних фондів на випадок непередбачуваних витрат або кризових ситуацій може забезпечити достатній рівень фінансової стійкості та готовності до несподіваних збитків.

13. Розробка та використання стандартів та нормативів: розробка та використання стандартів та нормативів може забезпечити контроль та

ефективне управління витратами місцевого бюджету, зменшити витрати та підвищити якість наданих послуг. Слід відзначити, що конкретні стандарти та нормативи можуть варіюватися в залежності від контексту та потреб місцевого бюджету.

14. Регулювання та координація: регулювання та координація роботи місцевих органів влади може забезпечити ефективну співпрацю та управління фінансовими ресурсами місцевого бюджету.

15. Перевірка діяльності підприємств та організацій, що отримують кошти з місцевого бюджету: така перевірка може допомогти виявити невідповідності та порушення, що можуть вплинути на виконання цілей та завдань місцевого бюджету.

Використання цих методів та прийомів може допомогти управляти ризиками та забезпечити ефективне та економне використання фінансових ресурсів місцевого бюджету. Однак, для досягнення цих цілей необхідно також мати компетентних фахівців, ефективну систему управління та контролю, а також дотримуватися принципів прозорості та відкритості в управлінні бюджетом.

Отже, зменшення витрат на видатки, які не є необхідними та не мають великої соціальної чи економічної важливості, **може допомогти забезпечити ефективне використання ресурсів (ts2.space)** місцевого бюджету та зменшити ризики, пов'язані з управлінням видатками після війни. Для досягнення цієї мети необхідно провести аналіз поточних витрат, здійснити аудит та переглянути пріоритети, щоб виділити кошти на найбільш ефективні проекти та послуги.

Підсумовуючи визначимо, що управління видатками місцевих бюджетів в Україні зустрічається з декількома проблемами і перешкодами, серед яких наступні.

Недостатня фінансова автономія місцевих бюджетів: в Україні часто відбувається централізація фінансів, коли держава забирає з місцевих бюджетів

частину коштів, що обмежує можливості місцевих органів влади у витрачанні коштів на місцеві потреби.

Недостатній рівень планування та управління: окремі місцеві органи влади не мають належної кваліфікації та досвіду у плануванні та управлінні бюджетом, що може призводити до невірному розподілу коштів та неефективного використання бюджетних ресурсів.

Корупційні ризики: недостатня прозорість та контроль у витрачанні бюджетних коштів можуть створювати ризики корупції та зловживання владою.

Недостатня увага до соціальних потреб: Місцеві органи влади можуть не вистачати ресурсів для задоволення соціальних потреб місцевого населення, що може призводити до виникнення нерівностей та недовіри до влади.

Низький рівень доходів: У багатьох місцевих громадах доходи населення дуже низькі, що може обмежувати можливості місцевих органів влади у забезпеченні необхідних послуг та інфраструктури.

Для подолання цих проблем має бути вдосконалені системи управління та контролю, забезпечення прозорості та відповідальності, а також стимулювання розвитку місцевих громад та ефективного використання бюджетних ресурсів.

docplayer.net) Для цього можуть бути запроваджені такі заходи, як: збільшення фінансової автономії місцевих бюджетів шляхом збільшення частки податкових надходжень, що залишаються в місцевих бюджетах; підвищення рівня планування та управління бюджетом, забезпечення досвідченої та кваліфікованої команди фахівців у місцевих органах влади; забезпечення прозорості та відкритості у витрачанні бюджетних коштів, включаючи публікацію бюджетних документів, звітності та інформації про витрати в інтернеті; запобігання корупції та зловживанню владою шляхом вдосконалення механізмів контролю та незалежної аудиторської перевірки витрат бюджетних коштів; розроблення та реалізація стратегій розвитку місцевих громад з урахуванням їх соціальних та економічних потреб, забезпечення фінансування на пріоритетні напрямки розвитку; залучення громадськості до процесу

прийняття рішень про видатки місцевих бюджетів шляхом організації консультацій та громадських обговорень; забезпечення ефективного використання бюджетних ресурсів шляхом впровадження системи моніторингу та оцінки ефективності програм та проектів, що фінансуються з місцевого бюджету.

Після війни використання коштів місцевих бюджетів повинно здійснюватися з урахуванням пріоритетних напрямів розвитку України, серед яких розвиток інфраструктури, підтримка соціальної сфери, культури, туризму та освіти.

ВИСНОВКИ

Соціально-економічний розвиток територій забезпечується через таку складову МБ як видатки. Територіальна громада через свої ОМС визначає пріоритети свого подальшого розвитку, які відображаються у видатковій частині МБ та фінансуються у визначеному порядку. Розподіл бюджетних коштів за напрямками розвитку громади відбувається через видатки МБ. Пріоритети здійснення видатків встановлюються під час розробки проекту МБ.

Проаналізувавши існуючі підходи надаємо власне визначення видатків місцевих бюджетів – це грошові кошти, які спрямовуються на фінансування потреб функціонування та розвитку територіальної громади, передбачених на відповідний рік у МБ.

Склад і структура видатків МБ визначається їх економічним змістом та роллю в розподілі національного доходу. Виділення видів видатків МБ визначається чинним законодавством з огляду на необхідність забезпечення контролю за напрямками витрачання коштів і їх цільовим спрямуванням. Види видатків МБ за різними критеріями окреслено в БКУ та ЗУ «Про МС». Так, БКУ упорядковує види видатків МБ за чотирма напрямками класифікаційних ознак: функціональної, економічної, відомчої, програмної класифікації. ЗУ «Про МС в Україні» у структурі видатків МБ передбачає виділення поточних видатків та видатків розвитку, які розміщено у відповідних бюджетах.

Нормативно-правове забезпечення фінансування видатків МБ в Україні регулюється законодавчими актами: КУ, БКУ, ПКУ, щорічні закони про Державний бюджет України, ЗУ «Про МС в Україні» тощо.

Вивчаючи проблему управління видатками МБ, багато економістів пропонує розв'язувати її через запровадження механізмів бюджетного планування. При плануванні видатків МБ у сучасній економічній науці можуть бути застосовані такі методи: (eir.zntu.edu.ua) прямого розрахунку, нормативний, аналітичний, балансовий, програмно-цільовий, екстраполяції.

Особливості управління видатками МБ пропонуємо розглянути на прикладі міського бюджету м. Кривого Рогу. Протягом всього періоду дослідження мало місце недовиконання запланованих заходів, причому ситуація погіршується: якщо в 2018 та 2019 роках процент виконання видатків 96% (тобто недовиконані на 4%), то в 2020 році він складав вже 86% (недовиконання 14%). Серед причин можна назвати те, що 2020 рік був складним і в економічному, і в соціальному плані не тільки для України, а й для світових економічних систем через епідемію ковіду. Протиепідемічні заходи та повний локдаун зупинили ділову активність в тому числі і в Кривому Розі, а тому і коштів у міському бюджеті на забезпечення запланованих видатків менше. Проте варто звернути увагу, що недовиконання (хоча і на 10% менше) характерне для видатків міста і в «доковідні» 2018 та 2019 роках. Найменший процент виконання плану видатків має ЖКГ (75% виконання) та економічна діяльність (71%).

Видатки міського бюджету мають нестійку динаміку: протягом 2019 року приростають на 5%, а за 2020 рік суттєво знижуються – на 12,5%. Щодо соціальних видатків, то слід відмітити, що за 2019 рік ця стаття суттєво «просіла» - на 17,5%. Проте на 2020 рік, не зважаючи на складну ситуацію в бюджеті, видатки на підтримку малозахисених категорій населення збільшено на 11,7%, що є позитивним. Кошти на освітню галузь, яка традиційно має значну підтримку з бюджету, мають тенденцію до стійкого росту: за 2019 рік на 17%, а за 2020 – на несуттєвих 0,7% (місто в 2020 році принаймні змогло зберегти фінансування галузі на минулорічному рівні). Щодо інших галузей соціальної інфраструктури – культури, фізкультури та охорони здоров'я – то на них в 2020 році фінансування скорочено, і досить суттєво.

Слід звернути увагу на падіння більш ніж вполовину (на 55%) фінансування міжбюджетних трансфертів, тобто це ті кошти, які надаються державним бюджетом на допомогу громадам у фінансуванні соціальних видатків (соціальні субвенції, допомоги учасникам АТО/ООС), а в 2020 –

медичної субвенції на підтримку лікарень. Оскільки державний бюджет також недоотримав доходів, тому очевидно і фінансування субвенцій також урізане.

Щодо фінансування економічної сфери, то на неї влада щороку збільшує виділення коштів : за 2019 р – на 50%, за 2020 р – на 37%, що є свідченням її підтримки суб'єктів економіки. На іншу діяльність також збільшено видатки в 2020р – на 10%. А щодо фінансування потреб ЖКГ, то варто відмітити таку тенденцію: протягом 2019 року вона отримала суттєву підтримку з бюджету у вигляді збільшення фінансування на 74%, проте вже в 2020 році воно скоротилось на 36%. Це є негативним, зважаючи, що це інфраструктурна галузь міста, і її недофінансування може призвести до погіршення життєвих умов містян.

Щодо структури, то найбільше видатків спрямовується галузь освіти (від 30% всіх видатків в 2018 р. до 40% в в 2020 р.), економічну діяльність (10-22% всіх видатків бюджету із максимальною часткою 22% в 2020р.), міжбюджетні трансферти (від 30% видатків в 2018 р до 10% на 2020 р), охорону здоров'я (спадання частки з 12% у 2018-2019 рр до 8% у ковідний 2020р). Варто також зазначити, що видатки на соц. захист складають в середньому до 5%, а ЖКГ до 7% сукупних видатків міського бюджету.

В ході проведеного аналізу з'ясувалось, що галузі соціальної інфраструктури (медицина, культура тощо) отримали фінансування практично на 30% менше. До того ж є питання по фінансуванню соціальних програм за рахунок коштів трансфертів – чи дійсно держава суттєво зменшила надходження субвенцій. Все це потребує порівняння ситуації з наявними доходними джерелами, щоб говорити про об'єктивність такої ситуації або навпаки, робити висновки про неефективний розподіл видатків.

Так, загальні доходи міського бюджету мають тенденцію до зниження, і в 2020 році складають найменший обсяг за весь період дослідження. Крім того, частка трансфертів, які надходять від держави на фінансування соціальних програм, [з року в рік \(docplayer.net\)](https://docplayer.net) суттєво зменшується: якщо в 2018 році вона складала 43% всіх доходів, то в 2020 році – лише 18%. Тобто міська влада

змушена фінансувати всі потреби громади (статті видатків) власними коштами, а це за рахунок в основному податкових надходжень, оскільки вони займають основне місце в структурі доходів – 77,6%. Тобто міська влада повинна обирати, які напрями діяльності міста варто підтримати видатками з бюджету в першу чергу. Значить ситуація зі зменшенням видатків окремим напрямом діяльності міста є об'єктивною.

Метою проведення бюджетного менеджменту місцевого рівня є забезпечення оптимізації у фінансуванні видатків з МБ. В цьому контексті завдання ОМС полягає у пошуку напрямів підвищення ефективності управління видатками МБ [31].

Проблемами в управлінні видатками є: неузгодженість законодавства щодо регулювання міжбюджетних відносин та нечіткість механізмів існування делегованих повноважень як інституту; забезпечення чесних і обґрунтованих співвідношень у забезпеченості бюджетними ресурсами всіх регіонів країни; недосконалість механізму регулювання витрачання бюджетних коштів та неефективної роботи відповідних інституцій, які обслуговують реальний сектор економіки; щорічне збільшення частки видатків на соціальний захист та забезпечення; тенденція, коли видатки зростають порівняно більш високими темпами, ніж доходи.

Серед шляхів покращення управління видатками МБ рекомендуються наступні заходи:

Раціоналізація видатків: ретельний аналіз бюджету може допомогти виявити області, де можна зменшити витрати, без шкоди для якості послуг, які надає місцева влада. Наприклад, можна скоротити витрати на оренду приміщень або енергозатратні послуги, замінивши їх більш економічними варіантами.

Використання ефективних інструментів управління: місцеві органи влади можуть використовувати інформаційні системи, які дозволяють контролювати та оптимізувати витрати. Наприклад, можна вести електронні реєстри затрат або застосовувати систему моніторингу енергоспоживання.

Партнерство та співпраця: місцеві влади можуть укладати угоди з іншими організаціями або підприємствами, які дозволять їм отримувати послуги за менші кошти. Наприклад, можна створити спільний закупівельний кошик з іншими місцевими органами влади або з підприємствами, що забезпечують енергетичні послуги.

Залучення додаткових ресурсів: місцеві органи влади можуть отримувати додаткові кошти через залучення інвестицій, пожертвувань, спонсорських внесків тощо. Наприклад, можна залучати інвестиції для розвитку енергоефективності місцевих будівель або для створення нових робочих місць.

Планування на майбутнє: місцеві органи влади можуть зменшити ризик збитковості, плануючи свої витрати на майбутнє. Для цього можна розробляти довгострокові плани розвитку, які передбачають потреби міста або району на кілька років вперед. Також варто забезпечити аудит фінансів місцевого бюджету, щоб виявити можливі фінансові проблеми та підготуватися до них.

Вдосконалення системи контролю та звітності: місцеві влади можуть вдосконалити систему контролю за витратами та звітності про них. Наприклад, можна запровадити більш детальну систему контролю за дотриманням фінансових правил і процедур, а також систему звітності про витрати, яка б дозволила більш точно контролювати видатки.

Залучення громадськості: важливо залучати громадськість до процесу управління бюджетом. Наприклад, можна проводити громадські обговорення бюджетних питань, створювати форуми для дискусій та звітування перед громадою про витрати бюджету. Це дозволить забезпечити більшу відкритість та прозорість управління бюджетом.

Застосування перелічених заходів допоможе покращити управління видатками місцевого бюджету та забезпечити більш ефективне використання бюджетних коштів (docplayer.net) для задоволення потреб місцевої громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андерсен В. Регіональна конкуренція як фактор соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації. URL: www.kennan.kiev.ua
2. Адаменко І. П. Пріоритетні шляхи удосконалення системи формування місцевих бюджетів в Україні. *Економічний вісник університету*. 2016. С. 8.
3. Балацький О. Ф. Загальні проблеми оцінки економічного потенціалу території. URL: <http://me.fem.sumdu.edu.ua/docs/d000.pdf>
4. Бондарук Т.Г. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливості його застосування в Україні. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. №1. 2011. С. 56-66
5. Боярко І. М., Люта О. В., Пігуль Н. Г. Місцеві фінанси у забезпеченні соціально-економічного розвитку міста: монографія. Сумське видавництво ПВКП «Корпункт», 2012. 92с.
6. Буткевич О. В. Концепція синтезу моделей планування видатків регіонального бюджету. *Наукові праці ДонТУ*. Серія: економічна. 2005. Вип. 100-2. С. 142-149.
7. Бюджетний кодекс України: 8 липня 2010 року N 2456-VI. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
8. Василик О. Д., Павлюк К. В. Державні фінанси України : підручник К. : Центр навч. літ., 2003. 608 с.
9. Гапонюк М.А., Яцюта В. П., Буряченко А. Є., Славкова А. А. Місцеві фінанси: навч.-метод. посіб. для самост. вивчення дисципліни. К. : КНЕУ, 2002. 184 с.
10. Григорьев В.А. Эволюция местного самоуправления. *Вітчизняна та зарубіжна практика*. К.: Істина, 2005. 289 с.

11. Гройсман В.Б. Місце та роль децентралізації влади у процесах становлення громадянського суспільства. *Демократичне врядування*. 2015. Вип. 15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_22
12. Громадянське суспільство та публічна політика / уклад. С. І. Вировий, О. Р. Титаренко, І.В. Рейтерович. К. : Вид-во НАДУ, 2009. 52 с.
13. Гуторова О.О. Територіальне управління: навч. посібник. Х.: Харк. нац. аграр. ун-т. Х.: ХНАУ, 2017. 261 с.
14. Дегтярьова І.О. Конкурентоспроможність регіону: стратегічні пріоритети та механізми державного управління: монографія. К. : НАДУ, 2012. 368 с.
15. Держава і громадянське суспільство: партнерські комунікації у глобальному світі : [Навч.-метод. посібн.] / Бебик В., Бортніков В., Дегтерьова Л., Кудряченко А. К. : Інститут громадянського суспільства, 2006. 248 с
16. Загорський В.С., Вовчак О.Д., Благун І.Г., Чуй І.Р.. Фінанси: навч. посібник. К.: Знання, 2006. 247 с.
17. Івченкова О.Ю. Теоретичні засади фінансової системи територіальних громад України в глобалізаційних умовах. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2015 .№2 (35). С. 54-59.
18. Інформаційна відкритість органів місцевого самоврядування. Посібник для муніципальних посадовців. Івано-Франківськ: ГО «Агентство з розвитку приватної ініціативи», 2009 96 с.
19. Міщук Є.В., Голобородько Т.В., Мартинюк О.В. Організація діяльності державних посадових осіб та органів місцевого самоврядування у сфері наповнення місцевих бюджетів. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. № 31 (2022). С.79-84. URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/31-2022/14.pdf>
20. Капаєва Л.М., Лях М.С.. Фінансове право: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 248 с.
21. Комарницький І.Ф. Економічна теорія: навч. посібник. Чернівці, 2006. 334 с.

22. Чмига В. О., Руденко О. М. Комунікативний процес у місцевому самоврядуванні: навч.-метод. матеріали /уклад. В.В. Святненко. К. : НАДУ, 2013. 84 с
23. Конкурентоспроможність територій: практ. посібн. / А. Ткачук, В. Толкованов, С. Маяковський та ін. К. : Легальний статус, 2011. 252 с.
24. Конституція України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
25. Криворізька міська рада: офіційний сайт. URL: <https://kr.gov.ua/>
26. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України : монографія. К. : ДННУ АФУ, 2009. 600 с.
27. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин. К. : Наукова думка, 2006. 432 с.
28. Євдокімова М. О. Місцеві фінанси: навч. посібник. Х.: ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, 2014. 343 с.
29. Михайленко С., Зубріліна В. Сучасні проблеми та пріоритетні напрямки формування видатків місцевих бюджетів. *Світ фінансів*. 2015. № 4. С. 65–75.
30. Нормативно-правові засади та відповідальність в публічній політиці в Україні : навч. посіб. / уклад. С. О. Телешун, С. В. Ситник. К. : НАДУ, 2009. 54 с.
31. Оболенський О.Ю., Борисевич С. О., Коник С.М. Опорний конспект лекцій з навчальної дисципліни «Публічне управління» : наук. Розробка. К.: НАДУ, 2011. 56 с.
32. Орлюк О.П. Фінансове право: навч. посіб. К.: Юрінком Ієнтер, 2003. 528 с
33. Основи регіонального управління в Україні: підручник/ авт.-упоряд. : В.М. Вакуленко, М.К. Орлатий, В.С. Куйбіда та ін.; за заг. ред. В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. К. : НАДУ, 2012. 576 с.

34. Павлов О.І. Сільські території України: історична транс-формація парадигми управління. Одеса: Астропрінт, 2006. С. 86

35. Парсонс В. Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики / В. Парсонс ; пер. з англ. О. Дем'янчука. К. : Видавн. дім "Києво-Могилян. акад.", 2006. 549 с.

36. Пісоцький В. Комунікативна активність територіальної громади в процесі здійснення місцевого самоврядування в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*: зб. наук. пр. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2013. Вип. 4 (19). С. 240 – 251.

37. Покровська О.В. Спроможні територіальні громади: фінансовий аспект функціонування. - *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2018. №7. С. 139-147.

38. Базилевич В. Політекономія: економічна теорія. URL: https://pidruchniki.com/1584072039904/politekonomiya/ekonomichna_teoriya_politekonomiya

39. Політичні інститути та процеси публічної політики / уклад. С. О. Телешун, С. В. Ситник. К. : НАДУ, 2009. 40 с.

40. Положення про виконавчий комітет Криворізької міської ради URL: <https://kr.gov.ua/>

41. Про державну службу [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; Закон від 10.12.2015 №889-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>

42. Про добровільне об'єднання територіальних громад [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; Закон від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19/print1444025174238337>

43. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24.

44. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. №333-р. [Електронний ресурс]. URL:

<http://www.minregion.gov.ua/koncepciya-reformuvannya-miscevogo-samovryaduvannya-ta-teritorialnoy-i-organizaciyi-vladi-v-ukrayini-333230/rozporyadzhennya-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-02014-r--n-333-r-pro-shvalennya-koncepciyi-reformuvannya-miscevogo-samovry-669451/>

45. Регіональне управління: підручник / за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. К. : НАДУ, 2014. 512 с.

46. Регіонально-адміністративний менеджмент: навчальний посібник / під ред. В. Г. Воронкової. К.: Видавничий дім «Професіонал», Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

47. Рейтерович І.В. Групи інтересів та політичні відносини в публічній політиці. К. : НАДУ, 2009. 42 с.

48. Телешун С. О., Дармограй Н. М.. Реформування управління та публічна політика. К. : Вид-во НАДУ, 2009. 48 с.

49. Роменська К.М. Зарубіжний досвід удосконалення використання фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування. 2011. С. 82-89

50. Спасів Н.Я., Хопчан В.М., Хопчан М.І. Місцеві бюджети України: законодавчі колізії та правове поле функціонування. *Інноваційна економіка*. 2012. №6(32). С. 233-239.

51. Сторонянська І.З., Бенівська Л.Я. Ефективність використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів: проблемно-орієнтований аналіз. *Стратегічні пріоритети*. 2014. №1 (30). С. 84-90

52. Сунцова О. О. Місцеві фінанси: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 488 с.

53. Тварковська Л.І. До питання щодо науково-теоретичного визначення поняття “територіальний устрій держави”. *Держава і право: зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки*. К., 2010. Вип. 48. С 45.

54. Телешун С. О. Конституційно-праваова відповідальність в умовах формування засад громадянського суспільствів. *Зб. наук. пр. КНУВС*. 2008. № 1. С. 15–18.

55. Телешун С. О. Нові політичні реалії і процес формування засад громадянського суспільства. *Політичний менеджмент*. 2008. № 1(28). С. 3–8.
56. Телешун С. О., Рейтерович І. В. Політико-економічні інтереси групи впливу та "лобізм по-українськи". *Право України*. 2008. № 3. С. 105–108.
57. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні (Серія «Проблеми регіонального розвитку») / наук. редактор В.С. Кравців Львів, 2016. 218 с.
58. Тимошенко О. В. Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування в умовах фінансової незалежності територіальних громад. *Економіка та держава*. 2010. №1. С. 72-74
59. Титаренко О. Р. Публічна політика та демократія: Сучасний вимір (політико-філософський аналіз). *Трибуна*. 2008. № 9. С. 12–15.
60. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: навчально-методичний посібник. ДП «Укртехінформ». Київ, 2013. 250 с.
61. Хомутенко А. В. Управління державними фінансами: теорія та методологія : дис. докт. ек. наук : 08.00.08. Одеса, 2019. 146 с.
62. Чернюк Л.Г. Методи планування місцевих бюджетів як основи розбудови соціальної інфраструктури. *Ефективна економіка*. 2013. №3.
63. Шатило О.А. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування». ЖДТУ, 2014. 51 с.
64. Шульц Е.П. Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. 2016. Т.21. Вип. 7-2 (49). С. 160-163
65. Щодо державної політики підтримки розвитку інноваційних кластерів у промисловості України: аналіт. зап. Нац. ін-ту стратег. дослідж. при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1069>
66. Чим прислужиться Україні світовий досвід повоєнної відбудови. *Укрінформ*. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3690887-cim-prisluzitsa-ukraini-svitovij-dosvid-povoennoi-vidbudovi.html>

67. Піддубний І. Як змінилися бюджети громад під час війни.
Економічна правда. 2022. URL:
<https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/7/693539/>

ДОДАТОК А
СКЛАД ВИДАТКІВ ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬСЯ З ВІДПОВІДНОГО БЮДЖЕТУ

До видатків, що здійснюються з бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст районного значення і враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, належать видатки на:

1) органи місцевого самоврядування сіл, селищ, міст районного значення;

2) освіту:

а) дошкільну освіту;

б) загальну середню освіту (навчально-виховні комплекси «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад», «загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад» за умови, що загальноосвітній навчальний заклад – I ступеня);

3) сільські, селищні та міські палаци і будинки культури, клуби, центри дозвілля, інші клубні заклади та бібліотеки.

До видатків, що здійснюються з районних бюджетів та бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення та враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, належать видатки на:

1) державне управління:

а) органи місцевого самоврядування міст республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення;

б) органи місцевого самоврядування районного значення;

2) освіту:

а) дошкільну освіту (у містах республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення);

б) загальну середню освіту: загальноосвітні навчальні заклади (у тому числі: загальноосвітні навчальні заклади усіх ступенів, спеціалізовані школи, ліцеї (ліцеї-інтернати), гімназії (гімназії-інтернати), колегіуми (колегіуми-інтернати), вечірні (змінні) школи); навчально-виховні комплекси «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад», «загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад»;

в) навчальні заклади для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації;

г) інші державні освітні програми;

д) вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації державної та комунальної власності відповідно до програм соціально-економічного розвитку регіонів);

е) позашкільну освіту (заходи районного значення з позашкільної роботи з дітьми);

3) охорону здоров'я:

а) первинну медико-санітарну, амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (лікарні широкого профілю, пологові будинки, поліклініки і амбулаторії, загальні стоматологічні поліклініки, а також дільничні лікарні, медичні амбулаторії, фельдшерсько-акушерські та фельдшерські пункти, центри первинної медичної (медико-санітарної) допомоги);

б) програми медико-санітарної освіти (міські та районні центри здоров'я і заходи з санітарної освіти);

4) соціальний захист та соціальне забезпечення:

а) державні програми соціального забезпечення;

б) державні програми соціального захисту:

- допомога сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам, тимчасова державна допомога дітям; додаткові виплати населенню на покриття витрат з оплати житлово-комунальних послуг (житлові субсидії населенню), пільги окремим категоріям громадян; компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян;

- виплата державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

в) державні програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян;

г) районні та міські програми і заходи щодо реалізації державної політики стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, у тому числі утримання та програми районних і міських центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

5) державні культурно-освітні та театральні-видовищні програми (театри, районні (міські) бібліотеки або централізовані бібліотеки районної (міської) централізованої бібліотечної системи, музеї, виставки, палаци і будинки культури, школи естетичного виховання дітей, включаючи заклади та установи комунальної власності, яким надано статус національних, зоопарки загальнодержавного значення державної власності);

б) державні програми розвитку фізичної культури і спорту.